

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**ROTAĻA - SASKARSMES PRASMJU UN IEMAŅU
VEIDOTĀJA 4-5 GADUS VECIEM BĒRNIEM**

DIPLOMDARBS

Autors: **Aivita Antone**

Stud. apl. SkPi 040045

Darba vadītājs: Mag. paed. Ērika Vugule

RĪGA 2008

ANOTĀCIJA

Nosaukums: „Rotaļa – saskarsmes prasmju un iemaņu veidotāja 4-5 gadus veciem bērniem”.

Autore: Aivīta Antone

Zinātniskais vadītājs: Mag. paed. Ērika Vugule

Darba apjoms: 62 lpp., Ievads, 3 nodaļas, nobeigums, 32 bibliogrāfiskie nosaukumi, 7 pielikumi.

Pētījuma mērķis: pētīt rotaļas nozīmi 4 – 5 gadus vecu bērnu saskarsmes, prasmju un iemaņu veidošanā pirm skolā.

Darba teorētiskajā daļā analizētas Dzintares D., Lieģinieces D., Stangaines I., Vorobjova A., Zelmeņa V., Vecgrāves A., u.c. autoru teorētiskās atziņas par bērnu saskarsmes īpatnībām, ģimeni kā bērnu pirmo sociālo vidi un rotaļu kā bērna noteicošo darbību pirm skolā.

Darba praktiskajā daļā veicu vecāku un skolotāju sadarbības izpēti 4-5 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā pirm skolā izmantojot rotaļu.

Uz pētījumā izvirzīto jautājumu sniegta atbilde.

ANNOTATION

Title: „Game – a creator of communication skills for 4 – 5 year old children”.

Annotator: *Aivita Antone*

Adviser of the research: Master of Pedagogy *Erika Vugule*

Amount of work: 62 pages, Introduction, 3 chapters, the end, 32 bibliographical titles, 7 appendixes.

Study object: to research the role of a game for 4-5 year old children in developing of their learning and communication skills during preschool education.

The theoretical part of this research analyses such authors as *D. Dzintare, D. Lieģiniecece, I. Stangaine, A. Vorobjova, V. Zelmenis, A. Vecgrāve* and others on theoretical varieties pertaining to peculiarities of children's interrelation skills, the family as the child's first social environment and a game as the determinant of children's activities in preschool.

In the practical part of this research collaboration of parents and teachers in using games to create communication and learning skills for 4-5 year old children was used.

The answer to the study subject was provided.

SATURS

IEVADS	5
1. SASKARSMES PROCESA TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKAJĀ LITERATŪRĀ	8
1.1. Saskarsmes īpatnības pirmsskolas vecumā	8
1.2. Ģimene – bērna pirmā sociālā vide	16
2. ROTAĻA – PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SASKARSMES PRASMJU UN IEMAŅU VEIDOTĀJA	19
2.1. Rotaļa – noteicošā darbība pirmsskolas vecumā	19
2.2. Rotaļas nozīme pirmsskolas vecuma bērnu attīstībā	25
2.3. Rotaļas un apkārtējās vides saistība bērna saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā	32
3. SOCIĀLO PRASMJU VEIDOŠANAS PRAKTISKĀ IZPĒTE 4 - 5 GADUS VECIEM BĒRNIEM PIRMSSKOLĀ	34
3.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums	34
3.2. Bērnu, vecāku un skolotāju sadarbības izpēte	41
3.3. Pētījumu rezultātu apkopojums un analīze	46
3.4. Ieteikumi pirmsskolas skolotājiem un vecākiem sociālo prasmju un iemaņu veidošanā	52
NOBEIGUMS	58
Izmantotā literatūra	60
Pielikumi	62

IEVADS

Rotaļa, bērns un bērnība ir nedalāmi jēdzieni. Bērnība ir rotaļu laiks. Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli - viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē. (1,4) Rotaļa ir kā tilts, kas savieno bērna „es gribu” ar viņa mazo, vēl nespējīgo „es varu”. (O. Svenne) Rotaļa palīdz bērnam izprast sevi, tuvoties, apgūt tuvāko apkārtni, iedziļināties gan pieaugušo, gan citu bērnu attiecībās. Tā palīdz izjust, pārdzīvot un atcerēties vēroto, dzirdēto, redzēto TV un radoši attēlot to savās rotaļās. Rotaļā bērnam patīk izpildīt kādu lomu - vecāku, skolotāju, pasaku varoņu, draugu, izdomātu tēlu u.c. (1,4) Rotaļā bērnu iepriecina viņa patstāvība, varēšana, bet var būt arī otrādi - viņš pārdzīvo, ka ir viens un neprot sadarboties ar citiem bērniem. Rotaļa vislabāk sagatavo bērnu dzīvei. Rotaļā bērns pats izvēlas aktivitātes bez pieaugušo iejaukšanās. (1,4) Pētījumi un arī prakse liecina, ka bērni rotaļājas arvien mazāk. Rotaļas kļūst vienveidīgas un saturā nabadzīgākas. Rotaļas aizvien vairāk aizstāj datorspēles un TV. Bērniem nav iespējas satikties ar vienaudžiem un kopīgi rotaļāties, jo ģimenes dzīvo noslēgti. (1,4) Pirmsskolas izglītības iestādē rotaļa ir galvenais mācīšanās veids, bet skolotāji dažreiz par to aizmirst un nenovērtē radošās rotaļas nozīmi. (1,4) Tam, ka pirmsskolā rotaļu, īpaši radošo rotaļu, īpatsvars strauji samazinās, ir vairāki iemesli. Viens no tiem ir piecgadīgo, sešgadīgo bērnu obligātā izglītība, ko vairums saista ar bērna prasmi lasīt, rakstīt, saskaitīt, izpildīt pieaugušo instrukcijas. Bērna dzīvi pirmsskolas izglītības iestādē aizņem mācības. Rezultātā bērniem paliek aizvien mazāk laika viņa patstāvīgajām, brīvajām aktivitātēm. (1,8) Notiek arī tā, ka tajā laikā, kas atvēlēts bērnu rotaļām, bērni neprot sevi nodarbināt. Rotaļa līdzinās kņadai, tā kļūst par bezmērķīgu dauzīšanos. Tāpēc pieaugušais šo laiku cenšas aizpildīt ar mierīgām galda spēlēm - puzzle, konstruktoriem utt. (1,9) Līdz ar to radošā rotaļa neiegūst izvērstu formu.

Latviešu pedagogs M. Štāls ir teicis, ka jāšaubās, vai tas bērns, kuram bērnībā nebija atļauts rotaļāties, vēlāk kļūs par patstāvīgu personību, jo viņam no mazotnes nebija iespējams brīvi attīstīt savas tieksmes un spējas. (1,5) Nekad nevar paredzēt, kad un kā rotaļa sāksies un beigsies. Svarīgi ir, lai bērns izietu visus rotaļas attīstības posmus. (1,5) Radošās rotaļas sekmē bērna jūtu, prāta un gribas attīstību, sava *Es*

apzināšanos, patstāvību sadzīvē; māca radoši izmantot savu pieredzi, saskaņot to ar pārējiem rotaļniekiem. (1,5)

Jau 20. gadsimta 20. gados psihologs Ž. Piažē norādīja uz pieredzes nozīmi, ko bērni iegūst kopējā rotaļā. Zinātnieks uzsver, ka bērna kognitīvā attīstība saskatāma ciešā saistībā ar viņa saskarsmi ar vienaudžiem. Bērns rotaļā apgūst sociālās uzvedības iemaņas un noteikumus, mācās orientēties dažādās rotaļu situācijās. (1,5)

60. gados psihologs A. Zaporožecs cenšas humanizēt bērnudārzu mācību procesu. Viņš uzsver, ka rotaļai kā bērna vadošai darbībai jāierāda noteicošā vieta bērna dzīvē, bet šie pētījumi dzīvē neieviešas. 70. gados N. Podjakovs veicis pētījumus par to, ka nodarbībās neattīstās bērnu valoda, bērni neuzdod jautājumus, bet uz audzinātājas jautājumiem atbild gandrīz vieni un tie paši bērni. Nodarbībās, pēc N. Podjakovska un L. Vengerera pētījumiem neattīstās bērna iztēle un radošā darbība. (2,132)

80. gadu beigās praktiski un teorētiski pētījumi par bērna mācīšanas un audzināšanas problēmām aizsākās arī Latvijā (R. Boša, D. Dzintare, D. Lieģiniece, R. Ukstiņa).

Lai realizētu mūsdienu pirmsskolas izglītības programmas mērķus, svarīga nozīme ir videi, bērna aktīvai darbībai un rotaļai. Realizējot programmu, galvenais līdzeklis ir rotaļa - didaktiskā, kustību, tautas utt. Rotaļa aplūkojama no dažādiem aspektiem - gan kā bērna pastāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība. Rotaļa rada bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieka, brīvības, drošuma sajūtu.

Rotaļa ļauj realizēt sevi, apjaust intelektuālās iespējas, veiklību. Rotaļādamies bērns attīsta uzmanību, uztveri, domāšanu, sajūtas, atmiņu, jaunradi, gūst plašu piedzīvojuma spektru, pilnveido kustības. (3,3 - 4)

Rotaļa ir galvenā saskarsmes prasmju un iemaņu veidotāja pirmsskolas vecumā. Bērnam jau piedzimstot sākas saskarsme ar citiem cilvēkiem un turpinās visu viņa dzīves laiku.

Pētījuma mērķis:	pētīt rotaļas nozīmi 4 - 5 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanās procesā pirmsskolā.
Pētījuma priekšmets:	rotaļa- saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanās.
Pētījuma objekts:	saskarsmes process pirmsskolā un ģimenē.
Pētījuma jautājums:	vai rotaļa ir labākais darbības veids saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā 4-5 gadus veciem bērniem?

- Pētījuma uzdevumi:
1. Analizēt pedagoģiski psiholoģisko literatūru – īpašu uzmanību veltot sociālajam aspektam, vidējā pirmsskolas vecuma bērna attīstības īpatnībām;
 2. Pētīt un analizēt ģimenes un pirmsskolas iestādes nozīmi bērna sociālo prasmju attīstībā;
 3. Apkopot pieejas un ieteikumus skolotājiem un vecākiem bērnu sociālo prasmju apgūšanā.
- Pētījuma metodes:
- teorētiskā analīze,
 - pedagoģiskais novērojums,
 - aptauja,
 - saruna ar bērnu .
- Pētījuma bāze:
- X pilsētas pirmsskolas izglītības iestādes 4 – 5 gadus veci bērni, skolotājas, bērnu vecāki.

1. SASKARSMES PROCESA TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES PEDAGOĢISKI PSIHOLOĢISKAJĀ LITERATŪRĀ

1.1. Saskarsmes īpatnības pirmsskolas vecumā

Pirmskolēna personība attīstās, apgūstot vecāko paaudžu sociālo pieredzi nepārtrauktā saskarsmē un sadarbībā ar citiem cilvēkiem - vecākiem un citiem radniekiem, audzinātājiem, svešiem cilvēkiem. Iegūtā pieredze veido emociju un jūtu, iemaņu, prasmju, paradumu un zināšanu dinamisku sistēmu. (20,7)

Vajadzība pēc saskarsmes un emocionāla kontakta, kas veido draudzības psihofizioloģisko pamatu, bērnam rodas kopš pirmajām dzīvības dienām. Kā norāda Ļ.Vigotskis, ikviena maza bērna vajadzība neizbēgami kļūst par vajadzību pēc otra cilvēka. Jau otrajā trešajā dzīves mēnesī bērns emocionāli reaģē uz pieauguša cilvēka tuvošanos viņam - smejas, izdod kaut kādas skaņas, vēl pēc diviem trim mēnešiem šī reakcija kļūst selektīva: viņš atšķir „savējos,, no „svešajiem” un dažādi reaģē uz viņiem. (5, 128)

Pirmais bērna „partneris” un emocionālās pieķeršanās objekts, dabiski, ir pieaugušais, īpaši māte (Dž. Boulbijs). Tomēr visai svarīga nozīme ir arī saskarsmei ar citiem bērniem. Agri diferencējas arī bērna uzvedības reakcijas attiecībā pret pieaugušajiem un vienaudžiem.

Par bērnu saskarsmi līdz divu gadu vecumam var spriest tikai pēc tiešiem vērojumiem; pēc tā, cik bieži mazuļi tuvojas un pieskaras viens otram, kā apmainās rotaļlietām, kā kontaktējas.

Pirmās simpātijas pret citiem bērniem parādās jau zīdaiņa vecumā: mazuļi mēģina tuvoties viens otram, veido fiziskus kontaktus. (1, 158)

Pusotra gada vecumā bērnu sociālā uzvedība kļūst komplicētāka. Viņi jau vienlaicīgi spēj skatīties uz citu bērnu, vicināt rotaļlietu un arī vokalizēt, vairāk izrādot savas emocijas. Reizēm mazuļi sākmā labestīgi piedāvā otram bērnam kādu rotaļlietu, bet, kad sadusmojas, sit vai pat kož. Tā jau ir daļēji sociāli orientēta uzvedība, kas ir pamatā bērnu sociālām mijattiecībām. (1, 159 - 160)

Sociālās uzvedības izmaiņas vairāk izpaužas otrā dzīves gada beigās S. Millere uzsver, ka labākais mijattiecību iemaņu skolotājs ir pieredze. Bērni, kuriem ir iespēja spēlēties ar vienaudžiem, iesaistās biežākos un ilgākos kontaktos nekā šī paša vecuma bērni, kuru iespējas ir ierobežotas. Daudzveidīgas mijattiecības ar pieaugušajiem, vecākiem vai brāļiem un māsām nevar aizstāt mijattiecību pieredzi ar tā paša vecuma bērniem. (1, 160)

Psihologi apstiprina domu, ka bērni divu gadu vecumā:

- Skaidri atšķir bērnus no pieaugušajiem un dažādi pret viņiem izturas. Nepazīstami pieaugušie biežāk viņos izraisa bailes un mulsumu, bet nepazīstami vienaudži - interesi un pozitīvas emocijas;
- Bērni labprātāk dalās rotaļlietās ar vienaudzi nekā ar pieaugušo, bet ar pazīstamu bērnu ātrāk nekā ar nepazīstamu;
- „acīmredzot jau otrajā dzīves gadā bērns izstrādā kādu sava *Es* kognitīvo shēmu, pēc kuras viņš nosaka savu līdzību ar citiem bērniem, un tā stimulē viņu uz saskarsmi ar tiem pēc līdzības principa, piebilst I. Kons. (5, 129)

Savstarpējās attiecības otrā gada otrajā pusē un trešā gada pirmajā pusē kļūst bagātākas, jo bērns sāk runāt. (1, 160)

Pirmā sapratne par draugiem bērnam rodas 1 - 2 gadu vecumā. Draugs - tas ir pazīstams vienaudzis, no kura viņš gaida atsaucību, prieku par darbību blakus un kopā, ko nereti apvieno kopējā rotaļlieta, kas savā ziņā koordinē viņu uzvedību. Šie rotaļnieki mazulī izraisa simpātijas, pieķeršanos, rada drošības izjūtu, kļūdē vientulību, ko bērns īpaši izjūt, kad vecāki viņu atstāj bērnudārzā. (1, 161)

Taču visaktīvākais draudzības periods sākas ap 4 - 6 gadu vecumu, jo šajā vecumā bērnam rodas vēlme dalīties ar kādu savos iespaidos, domās. Bērns jau tekoši runā un labprāt grib veidot dialogu. (1, 161)

Katrā bērnudārza grupā ir noteiktas bērnu rotaļu apakšgrupas ar savām īpatnībām. A. Rojaka to izskaidro ar to, ka katram bērnam ir sava biogrāfija – savi priekšstati, emocionālā un saskarsmes pieredze, kur daudzējādā ziņā noteicošā ir ģimene. Šis pirmsākums, ar kādu iespēju bagāžu bērns atnāk uz bērnudārzu, nosaka gan bērnu, gan diemžēl arī skolotāja attieksmi - vai bērns to pieņems savā rotaļu grupā vai nē, vai skolotājs saskatīs katra bērna vēlmi un prasmīgi to atbalstīs.

Bērna attiecības ar skolotāju tiek veidotas ar pedagoģiskās saskarsmes palīdzību. Pedagoģiskā saskarsme ir skolotāja un bērnu savstarpējo kontaktu tapšanas un attīstības

process, kuru rada kopdarbības vajadzības. K. Rodžers uzskata, ka, lai starp bērnu un skolotāju valdītu saskaņa, attiecībās jābūt atbilstībai (S - B). Jābūt noteiktai pakāpei attiecību atbilstībā, pret audzēkni jābūt pozitīva attieksme, kas nav saistīta ar personiskā apmierinājuma iegūšanu. Psiholoģe M. Ļisina uzsver, ka ikviens saskarsmes dalībnieks ir aktīvs, darbojas kā subjekts. Aktivitāte var izpausties, ja cilvēks saskarsmē iniciatīvi iedarbojas uz savu partneri un partneris šīs darbības uztver un atbild uz tām. Saskarsmei raksturīgi, ka katrs tās dalībnieks darbojas kā personība, nevis priekšmets.

Pēc zinātnieku domām, saskarsme ir nevis vienkārši darbība, bet gan mijiedarbība. (6, 117 – 118)

Sekmīga pedagoģiskā darbība nav iedomājama bez pieaugušā (pedagoga, vecāka) lietpratīgas saskarsmes ar bērniem. Panākumus un neveiksmes bieži vien nosaka saskarsmes kultūra, kas ir saistīta ar prasmi uztvert otru cilvēku un organizēt mijiedarbību ar viņu.

Pedagoģiskā darbība, arī bērna ētisko vērtību veidošana, noris pēc saskarsmes likumiem.

Saskarsmes problēma ir daudzšķautņaina. Saskarsmes procesu ietekmē arī telpas un laika faktors. Ja cilvēki atrodas ar seju viens pret otru, tas simbolizē savstarpēju uzmanību. Cilvēks, kas sasveicinoties neskatās acīs, neiedveš uzticību.

Pedagogiem un vecākiem nepietiek ar saskarsmes likumu izpratni vien. Panākumi saskarsmes procesā ir atkarīgi arī no pedagogu un vecāku personiskajām īpašībām. V. Kan-Kaliks izvirza trīs pamatnosacījumus, uz kuru pamata varētu attīstīties nepieciešamās īpašības:

- 1) komunikabilitāte – spēja izjust apmierinājumu un gandarījumu pašā saskarsmes procesā;
- 2) sociālās piederības izjūta – vēlēšanās atrasties sabiedrībā, cilvēkos;
- 3) altruistiskās tendences (tolerance, ziedošanās spēja, jo audzināšanas rezultāti nav tūlīt redzami). (20, 127 – 129)

Skolotāja sekmīga pedagoģiskā darbība atkarīga no viņa personības attīstības, profesionālajām zināšanām un pedagoģiskās saskarsmes stila. Humānajā pedagoģijā skolotāja personībai izvirzītas īpašas prasības:

- augsta pašvērtība,
- savas pieredzes pārdzīvojums,
- domāšanas elastība,

- emocionalitāte,
- silta attieksme pret bērnu.

Skolotājs ir ne tikai modelis, kuru audzēknis atdarina, bet arī cilvēks, kas novērtē bērna uzvedību, māca viņu, veicinot savas vērtības apzināšanos, kompetenci. Skolotāja attiecības ar audzēkni jāizskata ciešā saistībā ar bērna „Es” tēla apzināšanos, viņa pašizpratni, pašapzināšanos, pašnovērtējumu, vajadzību, interešu, garīgās un fiziskās enerģijas apmierināšanu. (6, 135)

Svarīgi, lai skolotājs:

- centrā izvirza katra bērna ”Es”, bet mācību saturu izmanto kā viņa individualitātes veidošanas līdzekli;
- savā audzēknī saskata līdzvērtīgu domubiedru, kuram piemīt individuāla attieksme, kultūra, pieredze;
- saskarsmē ar bērniem apliecina interesi un izrāda cieņu pret katra domām, spriedumiem un pieredzi;
- spēj pamatot izvēlēto pedagoģiskās darbības metodi un apzinās tās rezultātus - ikviena mazuļa attīstības izaugsmi - un faktorus, kas to sekmē vai kavē. (6, 7)

Lai īstenotu veiksmīgu sadarbību skolotājam:

- jāorientējas:
 - bērna attīstības teorijās, vecuma attīstības īpatnībās,
 - audzēkņa individuālo īpatnību izziņas metodikā un attīstības novērtēšanā,
 - ģimenes daudzveidīgajā ietekmē,
 - jāprot:
 - vērot, analizēt mazuļa fizisko, garīgo, emocionālo attīstību un izziņas līmeni,
 - noteikt katra attīstības līmeni,
 - veidot pedagoģisko saskarsmi ar visu grupu,
 - jāattīsta sevī šādas personības īpašības:
 - tolerance,
 - empātija,
 - pedagoģiskais vērīgums,
 - pedagoģiskā domāšana,
 - refleksija, objektīvs pašnovērtējums,
 - komunikācija ar kolēģiem, bērniem un viņu vecākiem,
 - iniciatīva. (6, 7 – 8)

Tieši pedagoģiskā saskarsme, tās virzība ir svarīgākais faktors, kas nosaka mazuļu attieksmi pret pieaugušajiem un vienaudžiem. Pedagoģiskā saskarsme ir skolotāju un bērnu kontaktu tapšanas un attīstības process, kuru rada kopdarbības vajadzības. Audzētāja un skolotāja pedagoģiskās saskarsmes demokrātiskais stils, pieaugušā cilvēka labsirdība bērnam rada vēlmi būt neatkarīgam, atbrīvo viņa jaunrades potenciālu, dod iespēju atklāt savu „Es”.

Tātad pedagoģiskās saskarsmes stilam:

- jābūt ”atbilstošam dabai” (J. A. Komenskis), t.i., jāatbilst bērna dabai, viņa vecuma un individuālām īpatnībām, jāveicina viņa aktivitāte, pašizpaušme;
- jābūt „paredzošam”, t.i., jāatbilst audzētāja tuvākās attīstības zonai;
- jāatbilst mācību izziņas darbības kopējam raksturam, t.i. jābalstās uz dialogu un mijiedarbību.

Tikai ievērojot šīs prasības, var runāt par pedagoģiskā stila pozitīvo ietekmi uz katra bērna „Es” attīstību. (6, 122)

Savukārt Ārija Karpova un Imants Plotnieks norāda uz šādiem pedagoģiskās saskarsmes stiliem:

- saskarsme, kas balstās uz kopīgu radošu darbību. A. Dauge jau 20. gadsimta 20. gados rakstīja: ”Ja turpretim man pašam viss ir skaidrs un ne par ko vairs nav šaubu, tad kopdarbs ar bērniem iznāk garlaicīgs. Es tad tikai prātoju, skaidroju un pierādu, bet nav tā īstā kopīgā darba”.
- uz draudzīgām attiecībām balstīta saskarsme, kuras pamatā ir kopīga radoša un lietišķa sadarbība. Šādā gadījumā abas puses ir vienādi ieinteresētas uzsāktu sadarbību turpināt.
- distantās saskarsmes stils. Zināma distance starp audzētāni un pedagogu ir nepieciešama, bet nedrīkst veidoties skolotāja diktēta mijiedarbība.
- Sankarsme, kuras pamatā ir iebiedēšana. Šis stils nav perspektīvs, jo neveicina radošu darbību, savstarpēju uzticēšanos.
- Sankarsme, kas balstās uz izpatikšanu skolēniem. Tā grauj disciplīnu un skolotāja autoritāti. (6, 118 – 119)

Vācu psihologs K. Levi ieviesis mūsdienās izplatītos jēdzienus, kas tiek izmantoti, arī lai apzīmētu pedagoģiskās saskarsmes tipus: autoritārais, demokrātiskais un liberālais (pieļaušanas). Kas saskarsmei izvēlas autoritāro tipu, panāk no bērniem aklu un bezierunu pakļaušanos, izslēdz jebkuru paskaidrojumu, argumentāciju, bieži

izmanto negatīvu vērtējumu. Ļoti augsts prasību un uzvedības kontroles līmenis. Pedagoģiskais pamatlīdzeklis - stingrība un sodīšana.

Demokrātiskais tips - iejūtīgi attiecas pret bērniem, cenšas nodibināt ar viņiem emocionālu kontaktu, ievēro viņu individuālās īpatnības. Izskaidro konkrēto situāciju, kāpēc jāizpilda viena vai otra prasība. Ir pārsvarā pozitīvi vērtējumi. Neapspiežot mazuļu aktivitāti, ieklausās viņu viedoklī (arī trīs gadu vecumā cilvēkam var būt savi uzskati).

Liberālā tipa piekritēji gandrīz nekontrolē bērnu rīcību, ļauj viņiem visu, neizvirza pat elementāri nepieciešamās prasības. Tāda attieksme liecina par vienaldzību, atsvešināšanos no bērna dzīves. (6, 118) Ž. Piažē raksta, ka skolotājam mazāk jālasa lekcijas, bet vairāk jārada iespējas bērniem darboties pašiem, lai tā viņi iemācītos risināt problēmas, attīstot radošās spējas. (29, 158)

Pedagoģiskajos pētījumos aktivitāti aplūko no vairākiem viedokļiem:

- kā personības patstāvīgu kategoriju, kā spējas būt aktīvam, ņemot vērā, ka bioloģiskā aktivitāte ir priekšnosacījums, lai aktivitāte attīstītos kā spējas;
- „aktivitāti” un „darbību” uzskata par identiskiem jēdzieniem, vai arī aktivitāti aplūko kā psiholoģisku darbību,
- kā personības īpašību, kas ietekmē darbības raksturu. (1, 12)

Pirmskolas vecumā bērns dzīves pieredzi turpina apgūt galvenokārt atdarināšanas ceļā. Tomēr tā vairs nav tikai reflektoriska atkārtošana, bet tajā jau iesaistās agrāk uzkrātā pieredze un redzētais tiek atdarināts vairāk vai mazāk pārveidotā variantā. Pirmsskolas vecuma bērns aizvien skaidrāk sāk apzināties savas rīcības mērķus un motīvus, mācās un pieradinās sevi kontrolēt un apvaldīt savas tieksmes, kā arī ievērot citu cilvēku vajadzības un intereses. Līdz ar to viņš kļūst plastiskāks un labāk pakļaujas pieaugušo audzinošajai ietekmei. (4, 39)

Bērnu draudzībai ir vairākas svarīgas funkcijas- bērībā tā palīdz apgūt sociālās iemaņas, sniedz salīdzināšanas iespējas un ietekmē grupas piederības veidošanos. Bērni rada viens otram dažādas sociālās situācijas un iespējas, kuras nedublējas ar tām, ko sniedz vecāki. (1, 158)

Saskarsme – saskare ar dažādiem cilvēkiem.

Saskarties – būt saistītam (ar kādu, ko), būt savstarpējās attiecībās (21, 709)

Saskarsme ir viens no galvenajiem personībai pieejamiem izziņas paņēmieniem, jo katra personība tikai ar saskarsmes palīdzību, atdarinot citus sabiedrības locekļus,

iemācās saprast sabiedrību un līdz ar to arī sevi. Cilvēks saskarsmē tiek iesaistīts ar pirmo elpas vilcienu – atrodoties līdzās mātei. Saskarsme turpinās ģimenē, skolā, studiju laikā un profesionālajās gaitās. Bieži vien tieši saskarsme ir „tramplīns” personības pašnoteiksmi domās un darbos. (18, 7)

Saskarsmes prasmju un iemaņu pilnveidošanai robežu nav. Šajā sfērā mācīties nekad nav par vēlu, jo līdz pēdējai dienai katrs no mums ir iesaistīts cilvēcisko kontaktu tīklā un sniedz prieku vai nodara sāpes apkārtējiem.

Nav atslēgu, kas slēgtu visas durvis, tāpat nav arī rekomendāciju, kuras būtu derīgas jebkuros dzīves gadījumos. Saskarsmē bez teorētiskām zināšanām tikpat nozīmīgas ir mūsu novērošanas un līdzdomāšanas spējas, mūsu intuīcija un aktuālā dzīves pieredze. (S. Omārova)

Saskarsme – galvenā esamības forma. Saskarsme – neatņemams cilvēka raksturojums. Saskarsmes kultūra – neatņemama cilvēces un katras tautas garīgās kultūras sastāvdaļa. Visi cilvēka darbošanās veidi notiek saskarsmes kontekstā. Saskarsme ir reālā, aktuālā garīgās dzīves pastāvēšanas forma (23, 9)

Saskarsme ir pamatmehānisms uz kura bāzes funkcionē un „dzīvo” visas cilvēka attiecības. Tas ir specifisks cilvēku darbības veids, kas vērsts nevis uz objektiem, bet uz subjektiem. Lai bērns prastu darboties, sadarboties ar citiem cilvēkiem, izmantot savu pieredzi un iegūt jaunu pieredzi, ir nepieciešamas sociālās prasmes. Tās palīdz sekmīgi darboties grupā.

48–60 mēneši	Pašapkalpošanās prasmes	Sociālās prasmes
	griež ar galda nazi un ziež uz maizes mīkstu masu, sien apavu šņores, ģērbjas pats, bez uzraudzības, šņauc degunu pēc pirmā atgādinājuma, tīra zobus bez uzraudzības, pats aiztaisa	spēlē vienkāršas galda spēles, teatralizētas spēles ir tuvāk reālajai dzīvei, pievēršot uzmanību detaļām, laikam un telpai, atrisina problēmas ar vienaudžiem, izmantojot pārliecināšanu vai vienošanos, stāsta par neseniem

	<p>rāvējslēdzēju, paveic vienu ikdienas darbību grupas telpā pēc pirmā atgādinājuma, patstāvīgi sameklē un noliek vietā materiālus, kas nepieciešami uzdevuma veikšanai.</p>	<p>notikumiem un atgadījumiem, nosaka vienaudžu izjūtu iemeslus, neatmaidīgi mēģina patstāvīgi tikt galā ar savām attīstības līmenim atbilstošiem uzdevumiem, uzmanīgi rīkojas ar citiem piederošām lietām, pārtrauc nepiedienīgi uzvesties pēc pirmā atgādinājuma.</p>
--	--	---

1.1.1. att. Bērna normālā attīstība 48- 60 mēnešos (17, 48-49)

Sociālās prasmes un iemaņas ir visas tās prasmes un iemaņas, kas nepieciešamas cilvēkam sociālajā mijiedarbībā.

Parasti iedala:

- komunikatīvās prasmes un iemaņas,
- organizatoriskās prasmes un iemaņas.

Savas galvenās sociālās vajadzības cilvēks var apmierināt, tikai kontaktējoties ar citiem cilvēkiem.

- jebkuru mijiedarbību starp cilvēkiem sauc par saskarsmi,
- saskarsme ir viena no cilvēku darbības pastāvīgajām formām, kuras mērķis ir iedarboties uz saskarsmes partnera izturēšanos.

Saskarsme var būt tieša un pastarpināta. Saskarsmes veidus klasificē pēc vairākiem kritērijiem:

- atkarībā no saskarsmes oficialitātes pakāpes izšķir formālo (lietišķo) un neformālo (neoficiālo) saskarsmi,
- pēc saskarsmes ievirzes iespējama anonīmā, individuālā un masu saskarsme,
- atbilstoši saskarsmes struktūrai izšķir vertikālo un horizontālo saskarsmi,
- pēc informācijas stila iespējama pamudinošā, ritualizētā, pārliecinošā saskarsme.

Cilvēki parasti izmanto divējādus saskarsmes līdzekļus:

- verbālos līdzekļus – vārdi, frāzes, literārā un tehniskā valoda;
- neverbālos līdzekļus – žesti, pozas, mīmika, pantomīmika, balss tonalitāte un diapazons, runas temps, dažādu ķermeņa daļu motorika, vizuālais (acu) kontakts, telpas un laika organizācija saskarsmes procesā. (18)

Saskarsme ir tas darbības veids, kurā reāli veidojas, mainās savstarpējās attiecības un kurai ir ļoti svarīga nozīme bērna sociālās kompetences veidošanās procesā. Sociālo kompetenču veidošanā būtiska nozīme ir bērna sociālo prasmju apguvei.

Galvenais cēlonis, kas mudina bērnu meklēt saskarsmi ar pieaugušajiem, ir šīs saskarsmes saturīgums. Pieaugušais kļūst bērnam par autoritāti. Pirmsskolas vecuma bērni aizvien biežāk pievērš uzmanību tam, kā rīkojas pieaugušie, un atdarina tos. Šai atdarināšanai ir tīšs raksturs. Pieaugušie un viņu rīcības atdarināšana, bet vēlāk jau savstarpējo attiecību atdarināšana vispilnīgāk izpaužas pirmsskolas vecuma bērnu lomu rotaļās. (D. Elkoņins, R. Žukovska, D. Mendžericka, A. Čerkovs).

1.2. Ģimene – bērna pirmā sociālā vide

Liela nozīme personības attīstībā ir sociālajam faktoram – mikrovides (bērna attīstības tuvākais fons - ģimene, dzīves apstākļi, attiecības), un makrovides (bērna attīstības plašākais fons - kultūra, ekonomika, tradīcijas) ietekmei uz sociālās lomas apguves procesu, kas ietver priekšmetu sociālā pielietojuma apguvi, runas apguvi, attieksmju sistēmu un morāles normu apguvi bērnībā.

Bez socializācijas nevar noformēties arī cilvēka identitāte.

Krievu psihologs Ļ. Vigotskis piešķir bērna sociālajai videi īpašu lomu izzīņas attīstībā. Viņš atzīmē, ka bērns sāk mācīties no apkārtējiem cilvēkiem no savas sociālās vides, kas ir viņa visu jēdzienu, ideju, faktu, prasmju un attieksmju avots.

Ģimene ir pirmā bērna sociālā vide. Bērnam ir svarīgi justies mīlētam, svarīgi just, ka viņš ir drošībā, ļaut viņam attīstīties, darboties pašam. Svarīgi, lai vecāki viņu pieņemtu tādu, kāds viņš ir – viņa darba rezultātus, kuri ne vienmēr ir spīdoši, viņa rakstura izpausmes, kuras reizēm varbūt ir pat neciešamas. Atbalstīt ar mīlestību, nenosodīt naidā – tā vecāki panāks to, ka bērns vieglāk pielāgosies jaunajam dzīves veidam. Praksē pārbaudīta ir P. Kempbela atziņa: „Bērns ir kā spogulis. Bērns pats ar mīlestību nenāk, viņš to atstaro. Ja bērnam tuvojas ar mīlestību, viņš arī atbild tāpat. Ja saskarsmē mīlestības trūkst, viņam nav ar ko atbildēt. (15, 31) Pieaugušie, vecāki ir

pirmie palīgi bērnam, dodot emocionālu atbalstu un mēģinot veicināt patstāvības un neatkarības veidošanos.

Ģimenes audzināšanas teorijas pamatlicējs P. F. Lshafts (1837 - 1909) uzsver, ka viss ģimenes audzināšanas noslēpums ir ļaut bērnam pašam „izplaukt”, darīt visu pašam, pieaugušajam jāizturas pret viņu kā cilvēku, kuru ciena. Kā galveno nosacījumu ģimenes audzināšanā P. F. Lshafts izdala mīlestības atmosfēru. Nepieciešms atcerēties, ka nevar „iztaisīt” par cilvēku, bet var tam palīdzēt.

Ar piedzimšanas brīdi katrs nonāk kādā sabiedriskā, ekonomiskā un emocionālā vidē, un katram ir konkrēti audzinātāji - cilvēki, kuriem ir autoritāte bērna acīs. Katrs bērnībā piedzīvo nozīmīgus notikumus, kuri ietekmē cilvēka bērnības neatkārtojamību. Pat vienā ģimenē nebūs divu bērnu ar vienādu bērnības stāstu. „Katram no mums smadzenēs un nervu sistēmā iekodēti „ieraksti” par to, kādus impulsus esam saņēmuši bērnībā, kā mēs iepazīnām pasauli, kā mēs to uztvērām un kā mēs tai pielāgojāmies. (12, 150)

Lai bērns attīstītos, viņam ir vajadzīga drošība, stabilitātes izjūta vispirms mājā, ģimenē. Emocionālais klimats ģimenē var būt gan silts, maigs un attīstību veicinošs, gan arī auksts, skarbs un noniecinošs. Jo bērns jutīsies drošāks un aizsargātāks ģimenē, jo vairāk viņš vēlēties uzzināt arī par pasauli, bieži uzdodot jautājumu: „kāpēc?” „Tas viņam ir kā azarts - izrādīt interesi par pasauli, kurā viņš ienāk un dzīvo, secina psiholoģe A. Vecvagare. (28, 123)

Arī A. Adlers uzsver nepieciešamību bērnos ieaudzināt patstāvību, pacietību grūtās situācijās un dod padomu pieaugušajiem - necensties uzspiest savu gribu un, galvenais, nepazemot bērnu. Viņaprāt svarīgākais ir, lai bērns nezaudētu ticību saviem spēkiem. (A.Adlers) Kā vienu no svarīgākajiem bērna normālas attīstības priekšnoteikumiem Dr. Ross Kempbels izvirza nepieciešamību „būt mīlētam”. Autors saka, ja ir kaut kas, par ko mums nevajadzētu uztraukties, tad tikai par vienu - bērns nekad nevar būt mīlēts par daudz. (Dr.R.Kempbels) Arī Fransuāza Dolto saka, ka ikvienu cilvēcisku būtni ietekmē reālas attiecības, kādas viņam apzināti un neapzināti bijušas ar apkārtējiem cilvēkiem, pirmām kārtām – ar māti, tēvu..

Svarīgs apstāklis - atdarināšana. Bērns sevi veido no tā, ko redz, un piesātinās ar to, ko pārdzīvo. Lai bērnā attīstītos pienācīga pašcieņa, mājas atmosfērai jābūt dzīves priecīgai, atvērtai katrai radošai domai, tajā jābūt cieņai pret sevi un citiem. (3)

Džons Boulbijs raksta, ka abu vecāku uzdevumus ir: „radīt drošu pamatu, lai bērns varētu doties pasaulē un arī atgriezties, droši zinot, ka viņu gaidīs, atbalstīs gan

fiziski, gan emocionāli, mierinās, ja viņš būs satraukts, iedrošinās, ja viņš būs nobijies. Vecāku uzdevuma būtība ir būt pieejamiem, gataviem atsaukties, lai savu bērnu iedrošinātu, un atrasties viņam līdzās, taču tas jādara tikai tad, ja patiešām rodas nepieciešamība”. (5, 16) Mainījusies ir vecāku attieksme pret bērnu zinātkāri, grāmatām, rotaļām un vēlēšanos kopā ar bērnu darboties vai tikai parunāties. Vecāku aizņemtības dēļ bērna vēlmes bieži vien tiek noraidītas vai bērns tiek nosēdināts pie TV vai datora. Bērni atdarina vecāku emocijas, tāpēc ļoti svarīgi kopā ar bērnu apmeklēt teātri, filmu vai koncertu.

Bērnam svarīgi ir būt patstāvīgam, ieņemt savu vietu ģimenē un sociālajā grupā. Svarīgi ir ļaut bērnam būt vajadzīgam.

Mums, pieaugušajiem, galvenā nodarbošanās ir darbs, bet bērnam dzīvē tikpat liela nozīme ir rotaļām, spēlēm. Lai spriestu par bērna attīstību, nepieciešams iedziļināties viņa rotaļās. Rotaļas un spēles izvijas cauri visām bērna attīstības jomām. Ar to bērns ieiet pasaulē. Kā uzsver V. Gutkina, V. Zeņkova, D. Elkoņins, A. Barkāne, J. A. Afoņkina, A. Vecvagare u. c.,” tieši bērna rotaļās var redzēt un dzirdēt visu to, par ko uztraucas, pēc kā ilgojas, uz ko dusmojas mazais” (28, 46) „Daba vēlas, lai bērni būtu bērni, iekams būt par pieaugušajiem” – bilst humānās pedagoģijas pamatlicējs Ž. Ruso.

2. ROTAĻA – PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU SASKARSMES PRASMJU UN IEMAŅU VEIDOTĀJA

2.1. Rotaļa – noteicošā darbība pirmsskolas vecumā

Rotaļu nozīmi pirmsskolas bērna attīstībā jau pirms mūsu ēras teorētiski pamatojis Platons. Bērnu rotaļu izpētei pievērsies vācu filozofs un dzejnieks F. Šillers savās „Vēstulēs par estētisko audzināšanu” (1795. g.)

Šo problēmu pētījuši arī vairāki latviešu zinātnieki. Jau 20. gs. divdesmitajos gados E. Ozoliņa atzīmēja, ka visgaišāk bērna iekšējā pasaule parādās rotaļās. „Mēs sakām „rotaļas”, un bērni arī lieto to vārdu, bet katram pie šī vārda rodas savāds jēdziens. Mums rotaļa - nekas, joks, bērnam - darbs, izprieca, vingrināšanās un savu spēju parādīšana, ar vārdu sakot, viņa pasaule.” (24, 42) Kā uzsver M. Štāls, „Īstā rotaļu nozīme ir tā, ka bērns, netraucēti nododamies rotaļai, var savu iekšējo būtību izpaust ārējā darbībā un tādā kārtā var attīstīt savas iedzimtās tieksmes, savu individualitāti. Lai gan bērnu rotaļas atšķiras no pieaugušo cilvēku darbības, tomēr pēc iekšējās būtības viņas ir radniecīgas.” (26, 77)

Psihologs V. Zeņkovskis grāmatā „Bērniņas psiholoģija” norāda, ka „visas rotaļas piepildītas ar sociālu saturu.”

Rotaļas ir ļoti daudzveidīgas. Psihologi rotaļas iedala 4 grupās:

- funkcionālās rotaļas - piemērotas ķermeņa, kāju un roku kustību attīstīšanai. Šāda veida rotaļās bērni tver priekšmetus un izpilda ar tiem dažādas darbības;
 - receptīvās vai sensoriskās rotaļas – galvenais ir ārējo signālu, impulsu uztveršana. Te tiek nodarbināti maņu orgāni (dzirde, redze, tauste);
 - lomu rotaļas – šajās rotaļās bērns apņemas pildīt kādu sociālu lomu un iedzīvojas iztēles situācijā, attīsta saskarsmes spējas;
 - konstruēšanas rotaļas – rotaļu pamatā ir tieksme veidot kaut ko jaunu un galvenā uzmanība pievērsta rezultātiem. Rotaļu saturs – būvēšana, izgriešana, konstruēšana.
- Psihologi rotaļas uzskata par bērnu darbošanās veidu, bet pedagogijā tās izmanto kā audzināšanas līdzekli. Pedagogijā tās iedala 2 grupās:

- radošās rotaļas, pie kurām pieder celtniecības, konstruēšanas rotaļas, sižetiskās lomu rotaļas, dramatisācijas vai teatralizācijas rotaļas;
- rotaļas ar noteikumiem: didaktiskās rotaļas, kustību rotaļas, rotaļas ar dziedāšanu.

Radošās rotaļas veido visbagātāko un raksturīgāko pirmsskolas vecuma bērnu perioda rotaļu grupu. Par radošām tās sauc tādēļ, ka bērni paši nosaka rotaļu mērķi, saturu un noteikumus. Šajā attīstības periodā īpaši nozīmīgas ir sižetiskās lomu rotaļas. Bērni šajās rotaļās atveido pieaugušo attiecības ģimenē. Bērni uzņemas dažādas sociālās lomas: vecāku un bērnu; skolotāju un skolēnu, ārstu un slimnieku, pārdevēju un pircēju, šoferu un pasažieru u. c. Iejūtoties un spēlējot sociālās lomas, bērni gūst praktiskās dzīves pieredzi, kas ir ļoti noderīga tālākajos attīstības posmos.

Rotaļa – nodarbība bez praktiska mērķa, priekam, laika īsināšanai, atpūtai.

Rotaļāties – izklaidēties, atpūšoties pavadīt laiku kādā nodarbībā.

Rotaļbiedrs – tas, ar kuru parasti kopā rotaļājas.

Rotaļīgs – viegls, gaisīgs, draiskulīgs, nenopietns.

Rotaļlaukums – rotaļām iekārtots laukums.

Rotaļlieta – priekšmets bērnu rotaļām. (21, 680)

Spēle – ar īpašiem noteikumiem, paņēmieniem saistīta nodarbība izklaidēšanās vai sacensību nolūkā.

Spēlēties – rotaļāties. (21, 755)

Bērniem ir jārotaļājas, lai attīstītu izziņas un motorās prasmes un gūtu zināšanas par sabiedrību un savu vietu tajā. Bērni attīsta sociālās prasmes mijiedarbībā ar vienaudžiem. Viņi iemācās, ko nozīmē likumi, kā likumi tiek veidoti un ko nozīmē taisnīgums un godīgums. Viņi mācās sadarboties un mācās dalīties. Rotaļās sarunājoties vienam ar otru un pieaugušajiem, attīstās saskarsmes prasmes un iemaņas. (17, 33)

Rotaļas ir pētītas gan kulturoloģiskā, gan filozofiskā, gan psiholoģiskā aspektā. Psihologijā par tām savu viedokli ir pauduši gandrīz visi ievērojamākie psihologi, vispirms izsakot savu viedokli par rotaļu nozīmi bērna attīstībā. K. Gross uzskatīja, ka rotaļā jaunais indivīds neapzināti sagatavojas pieaugušo dzīvei. K. Sillers un G. Spensers to definēja kā vienkāršu uzkrātās enerģijas pārpalikuma patērēšanu, savukārt K. Būlers kā darbību, kas bērnam gluži vienkārši sagādā prieku. Z. Freids puda uzskatu, ka bērnu rotaļāties pamudina viņa nepilnvērtības izjūta un rotaļā viņš reālo lomu, kuru vēl dzīvē pildīt nevar, simboliski aizvieto ar spēli, tā izdzīvojot savas citādi nepiepildāmās tieksmes un vēlmes. (29, 184)

Psihologijā nav vienotas atbildes uz jautājumu, kāpēc bērns spēlējas. Psihoanalītiķi ir vienisprātis, ka rotaļā bērns izsaka tos pārdzīvojumus un konfliktus, no kuriem nespēj atbrīvoties citādi. (29, 184)

Pieaugušo galvenā nodarbošanās ir darbs, bērna dzīvē tikpat liela nozīme ir spēlei. Tā vijas cauri visām bērna attīstības formām – kustībām komunikācijai, intelektam. Sākumā tās ir šķietami nenozīmīgas manipulācijas ar grabuļiem, taču šī darbība ir gaužām nopietna - tā bērns sāk apgūt pasauli, iegaumēt formu, krāsu. Sāk dot kaut kam priekšroku. Atklāj, ka priekšmets turpina eksistēt arī tad, ja uz to neskatās. (28, 62)

Tieši bērna rotaļās var redzēt un dzirdēt visu to, par ko uztraucas, pēc kā ilgojas, uz ko dusmojas mazais. (28, 46) Psihologi bērna rotaļu attīstību aplūko ciešā saistībā ar viņa vispārējo attīstību. Pirmajā dzīves gadā tās ir pieaugušā un bērna kopīgas darbības, kad pieaugušais spēlējas ar bērnu. Nedaudz vēlāk bērns sāk darboties ar priekšmetiem, rotaļlietām. Otrajā, trešajā dzīves gadā rotaļu darbības pilnveidojas, parādās bērnu pašu izdomātās radošās lomu rotaļas, kas pilnveidojas un attīstās. Trīs, četru gadu vecumā bērni rotaļās sāk ievērot noteikumus, atbilstoši tiem izpilda dažādas rotaļu darbības, lomas. (11, 16)

Pirmsskolnieka domāšana ir citādāka nekā pieaugušajam. Bērns pats izjūt sevi kā pasaules centru. (28, 43) Pareizi veidota saskarsme ar bērnu rada viņā uzticēšanos pieaugušajam, drošības un aizsargātības izjūtu. (20, 132) Pozitīvi emocionālie stāvokļi rada pamatu labvēlīgai attieksmei pret citiem, veido gatavību saskarsmei ar cilvēkiem, dabu. (20, 25) Pozitīvas, radošas individualitātes veidošanās ir atbalstāma. Pieaugušajiem jārespektē bērna personība, tomēr mazulis pirmsskolas vecumā nedrīkst nonākt pretrunā ar apkārtējo cilvēku - vienaudžu, vecāku, skolotāju - interesēm. Individuālisms, kas izpaužas tieksmē būt, darboties atsevišķi, atbilstoši personiskajām interesēm, īpašībām, vajadzībām, mērķiem, var sekmēt arī egoisma attīstību, norobežošanos no citiem. (6, 8)

Īpaša nozīme bērna psihiskajā attīstībā ir sižetiskajām lomu rotaļām, kas ienāk viņa dzīvē tikai pēc tam, kad ir apgūti citi rotaļu veidi.

K. Dēķens un M. Štāls savos darbos ir akcentējuši domu, ka agrīnajā vecumā bērni rotaļājas, lai iemācītos pārvaldīt savu ķermeni. Viņi ar prieku vingrina savus locekļus, bez mitas kustas un skrej, lec un kāpj, šūpojas un dejo, dzied un klaigā. Vēlāk seko rotaļas, kurās bērni mācās darboties ar priekšmetiem. Viņi rotaļājas gan ar papīra gabaliņu, gan ar lelli, gan ar diegu spolīti, gan arī ar līdzi velkamu mašīnīti.

Ar dažiem priekšmetiem bērns brītiņu parotaļājas, tad tos atstāj, bet pie citiem viņš atgriežas no jauna. Priekšmetu lietošanas prasmju apguvi sekmē tādas rotaļas, kurās priekšmetu sastāvs vai sakari mainās. Tas notiek destruktīvās un konstruktīvās rotaļās, turklāt bērns vispirms pievēršas ārdīšanai. No maza bērna rokām papīra lapu grūti dabūt ārā, viņš saplēš rotaļlietas, meklē, kas lelei vai mašīnai ir iekšā, sajauc kārtīgi saliktas lietas utt. Šajos gadījumos nav runa par iedzimtu ļaunumu, jo bērns nesaprot, ka iznīcina materiālas vērtības. Viņš tikai darbojas ar priekšmetiem, izmēģina savus spēkus un priecājas par uzvaru. Bērnā līksmi izraisa apziņa, ka viņš spēj kaut ko izdarīt. Uzcelšana prasa laiku, piepūli, izārdīšana notiek acumirkli. Turklāt bērns daudz ko iemācās: iepazīstas ar priekšmetu pretestību, īpašībām (cieti, mīksti, smagi, skanīgi u.c.), redz to iekšējo saturu. Jau 4 - 5 gadu vecu bērnu ārdīšanas darbības var rosināt izziņas intereses.

No bērna attīstības viedokļa augstāks līmenis ir konstruktīvajām rotaļām, kurās no atsevišķām daļām uzceļ vai saliek kaut ko jaunu. Tajās parādās jau labi attīstīta sintēzes spēja un prasme realizēt mērķi. Bērns šajās rotaļās izjūt prieku Rīkojoties ar cilvēku darinātajiem priekšmetiem, bērni pamazām sāk apjēgt to funkcionālo nozīmi un lietošanas veidu. (20, 22 – 23)

D. Elkoņins ir izstrādājis bērna psihiskās attīstības periodizāciju un norādījis, kādi vadošās darbības veidi attiecīgajiem vecumposmiem ir raksturīgi. 3 - 7 gadu veciem bērniem vadošā darbība ir sižetiskā lomu rotaļa, kas virzīta uz attiecību izzināšanu, kuras rezultātā var attīstīties vajadzību un motīvu sfēra. (20, 14) D. Elkoņins vadošās darbības jaunveidojumu teorijā uzsver, ka tās ir sižetiskās lomu rotaļas periods, kurā lomu rotaļa ir vadošā darbība. Rotaļa tiek virzīta uz attiecību izzināšanu starp cilvēkiem. Vecumposma galvenais jaunveidojums ir iekšējā regulācija un tīšie procesi – tīšā uzmanība un tīšā iegaumēšana. Šajā attīstības posmā bērns sāk iekšēji – prātā – plānot savas darbības, un labākais treniņš tam ir lomu rotaļa – viens no intelekta attīstības veicinošajiem faktoriem. (29, 158) Pirmsskolas vecuma bērniem ir vajadzība pēc saskarsmes, vajadzība sazināties, koncentrēties. Šajā vecumā bērni ir jūtīgāki pret kritiku un aizrādījumiem. Pirmsskolas vecumā vienaudžu vidū var novērot lielīšanos, bieži vien pārspīlējot kādus sasniegumus vai lietas. Šajā vecumā par galveno saskarsmes motivācijas pamatu kļūst bērnu vajadzība gūt vērtējumu un vajadzība apstiprināt savu nozīmīgumu pieaugušo un vēlāk vienaudžu acīs. Bērna psihisko attīstību pirmsskolas vecumā sekmē rotaļa kā radoša darbība (to veicina arī iepriekšējo periodu jaunveidojumi - emocionālā saskarsme ar pieaugušajiem, priekšmetiskās

darbības, kas turpina attīstīties). (20, 22) Pirmsskolas vecumā turpina attīstīties arī bērna raksturs. Rakstura veidošanos ietekmē gan iedzimtība, gan audzināšana, gan vide. Pirmsskolēni ir spējīgi izjust pieķeršanos pieaugušajiem, iekšēji atbildēt uz viņu rūpēm un maigumu. Franču psihologs A. Valons raksta, ka 3 - 6 gadu vecumā bērna pieķeršanās pieaugušajam ir nepieciešama viņa personības attīstībai. Ja bērnam to nenodrošina viņš var kļūt par baiļu vai trauksmainu pārdzīvojumu upuri un viņam var veidoties psihiska atrofija, kuras pēdas saglabājas visu mūžu un atspoguļojas viņa gaumē un gribā. (20, 25)

Spēlējoties pirmsskolas vecuma bērns pavada lielāko laiku daļu, viņš nav jāpiespiež to darīt. Rotaļas viņiem sagādā dabisku prieku. (29, 184)

Rotaļa bērnam ir emocionāli pats pievilcīgākais darbības veids, nevienā citā darbībā bērns nespēj sevi tik ļoti piespiest darīt tā, kā to prasa noteikumi, loma, spēļu biedri (lai citi bērni nepadzītu no spēles, bērnam jāpakļaujas noteikumiem, sižetam), tāpēc rotaļā bērns apgūst neatlaidību, disciplinētību un pašregulāciju. (29, 187)

Rotaļa ir neatņemama bērniņas sastāvdaļa. Par rotaļas nozīmību var pārliecināties, redzot, ka tā, bērnam kļūstot vecākam, aizņem arvien ilgāku viņa dzīves laiku, kļūst arvien nozīmīgāka un svarīgāka. Taču, bērnam kļūstot vecākam, arī pati rotaļa vairs nav statiska. Tā attīstās un pilnveidojas līdz bērna motorajām, voluntārajām spējām - sākot no vienkāršas manipulēšanas ar priekšmetiem un beidzot ar cilvēka iekšējā stāvokļa atspoguļošanu lomā rotaļās. (29, 187)

Rotaļa:

- Rada bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, brīvības un drošuma sajūtu;
- Ļauj realizēt sevi, apjaust savas intelektuālās iespējas, veiklību;
- Ļauj bērnam iepazīt pasauli, attīsta iztēli, jaunradi, sevišķi, ja bērnam ir vēlme un prasme izmantot dažādus mākslas veidus, rotaļā bērns cenšas izteikt savus pārdzīvojumus. (11, 16)

Emocionālu un garīgu gandarījumu bērns gūst gan paša izdomātajās rotaļās, gan pieaugušo ieteiktajās. Šīs rotaļas it kā viena otru papildina.

Psihologi bērna radošo rotaļu aplūko kā bērna brīvu, radošu darbību, kur bērns, balstoties uz pieredzi, radoši attēlo vēroto un pārdzīvoto – notikumus ģimenē, apkārtnē, pasakās utt.

Latviešu literārās valodas vārdnīcā rakstīts, ka rotaļa ir darbība, darbību kopums, ko veic, lai sagādātu prieku, izklaidēšanos un kam parasti ir raksturīga iztēlē radīta situācija un darbības objekti, kādu norišu, cilvēku, dzīvnieku u. tml. atdarināšana. Rotaļa ir brīva darbība, kur noteicoša loma ir rotaļnieka iztēlei.

Rotaļspēļu paraugs zināmā mērā ir latviešu tautas rotaļas, īpašs folkloras veids, kas raksturīgs katrai tautai. Šīs pieaugušo un bērnu izgudrotās rotaļas ir krājušās gadu simteņiem, tanīs ietverta tautas gudrība bērna audzināšanā, viņa *Es* cienīšana. (11, 16-17)

Svarīgi, lai bērns, izpildot rotaļas uzdevumu, varētu:

- dažādi darboties ar priekšmetiem (izņemt, ielikt, meklēt, griezt, zīmēt, izkrāsot);
- grupēt, salīdzināt, izzināt, labot kļūdas, pašam praktiski darboties;
- sacensties;
- atrast priekšmetus pēc noteiktām pazīmēm, pretstatīt tos;
- pašam izdomāt, radīt.

Radoši uzdevumi jo sevišķi padara rotaļu aizrautīgāku, priecīgāku, un bērns ar lielāku interesi, savu personīgo, cenšas izpildīt rotaļas uzdevumu. (11, 36)

Rotaļas rezultāts ir izvirzītā rotaļas uzdevuma īstenošana. Bērnā rezultāts parasti saistās ar rotaļas prieku, ar uzvaru rotaļā, dažkārt arī ar iegūto balvu. Rezultāts var būt arī pretējs – bērna pārdzīvojumi, asaras, nevēlēšanās vairs iet spēlēties. Par rezultātu liecina arī apmierinājums par piedalīšanos rotaļā, vēlēšanās to atkārtoti spēlēt.

Secinājumi:

- Rotaļas iedarbību uz bērnu nodrošina tās daudzveidīgās funkcijas. Rotaļas bērnu māca un attīsta. Pieaugušais vienlaicīgi ir skolotājs un rotaļu biedrs, bet bērni rotaļājoties mācās.
- Rotaļas, bērnam pieaugot, kļūst par patstāvīgu darbību, kas balstās uz šī procesa apzinātību. Bērns pats rotaļājas, prot sevi nodarbināt, ja viņu rotaļa interesē, ja tās noteikumi apgūti, izprasts tās saturs, ja viņš objektīvi novērtē savas iespējas.
- Rotaļa ir bērna dzīves organizācijas forma, kuru plaši izmanto ģimenē, bērnudārzā, dažādos saietos, svētkos. Rotaļās bērnam veidojas noteiktas attiecības ar vienaudžiem, personīgās simpātijas un antipātijas.
- Rotaļas ir arī bērna *Es* izzināšanas līdzeklis, jo tanīs kā fokusā apkopojas, izpaužas un veidojas personības psihiskās dzīves puses.

- Rotaļas kā bērnu mācīšanas līdzeklis no formālās bērnu mācīšanas atšķiras ar to, ka izziņas uzdevumus bērnam neizvirza tieši atklātā formā, bet tie ietverti rotaļas uzdevumā, saturā, noteikumos un rotaļu darbībās. Bērns mācās rotaļājoties. (11, 20-21)
- Tomēr ne visi bērni prot rotaļāties:
 - mācīties darīt nozīmē nesēdēt bezdarbībā, bet atrast nodarbošanos, atrast vietu, kur rotaļāties, pagatavot rotaļlietas, pārvarēt grūtības, sakārtot savu rotaļu vietu,
 - prasme dzīvot kopā, sadzīvot – tā ir prasme apvienoties kopīgā rotaļā, citu un sevis izpratne rotaļā, spēja iejusties citu un savos pārdzīvojumos, izvairīties vai atrisināt konfliktu,
 - būt pašam – to vislabāk bērns izjūt rotaļā, kur izpaužas viņa *Es*, viņa pašapziņa un pašnovērtējums, viņa kreativitāte.

2.2. Rotaļas nozīme pirmsskolas vecuma bērnu attīstībā

Agrā bērnībā sociālo pieredzi bērns gūst ģimenē, kur ir izveidojies noteikts attiecību modelis; vēlāk liela nozīme ir sabiedrības, komunikācijas līdzekļu ietekmei. (29, 157)

Pirmskolas vecuma posmā bērna dzīves centrā ir dažādas rotaļas. Tomēr tagad tās jau ir daudz saturīgākas nekā mazbērna vecumā. Tagad bērni vairs neapmierinās tikai ar dažādu darbību ārēju atdarināšanu, bet cenšas piešķirt tām noteiktu mērķtiecību, jēgu un saturu, cenšas ievērot reālās sakarības un pieaugušo darbības atveidot pēc iespējas tuvu īstenībai. Līdz ar to rodas vajadzība rotaļu darbības pakļaut stingriem noteikumiem. (32, 61)

Kā atzīmē V. Romenkova, 1 - 2 gadu vecumā bērns sāk pētīt reālus priekšmetus, 2,5 - 3 gadu vecumā viņš aptver rotaļlietu funkciju. Apmēram 3 gadu vecumā atsevišķiem bērniem jau izdodas saprast cilvēku iekšējo stāvokli, izspēlēt to lomā. Apmēram 6 gadu vecumā bērns atdarina pieaugušo dzīvi. (29, 186)

Aptuveni pēc 3 gadu vecuma sasniegšanas bērni no individuālajām rotaļām sāk pāriet uz kopīgo rotaļu darbības veidošanu un saskaņošanu - spēlējas nevis blakus, bet kopā. Lomu rotaļā bērns, iesaistoties cilvēcisko attiecību sistēmā, mācās pārvarēt gan savu egoismu, gan paraudzīties uz situāciju no cita cilvēka skatījuma. (29, 187) Agrīnajā vecumā bērni pievērš maz uzmanības citu bērnu darbībām, viņi rotaļājas nevis

savstarpēji, bet blakus. Taču, jo vecāks top bērns, jo lielāku vajadzību viņš izjūt pēc bērniem kā rotaļu biedriem. (20, 23.) Apmēram līdz 3,5 gadu vecumam bērni, būdami pat vairāki kopā, savās sižetiskajās rotaļās darbojas katrs atsevišķi. Viņi spēlējas blakus. Taču kopā rotaļāties viņiem izdodas tikai noteiktā vecumā, jo kopā taču nozīmē saprast spēli, iekļauties sižetā un noteikumos. (28, 63) Bērni veiksmīgi kopā spēlējas parasti tad, ja vecuma starpība nav lielāka par pusgadu. Tieši, kopīgi spēlējoties, bērns pāris mēnešu laikā pierod sadzīvot ar citiem. (28, 145)

Motīvs	Bērnu raksturīgākās atbildes
Kopīgas rotaļu intereses	mīlam vienas un tās pašas rotaļas prot izdomāt interesantas rotaļas patīk kopā skriet
Bērna īpašības, to augsts novērtējums	viņš ir gudrs, māc visu izdomāt ar viņu var sarunāt, viņi nekaujas reti strīdas, neapvainojas labi atbild nodarbībās
Draudzība	mēs esam draudzenes, mēs parasti rotaļājamies kopā es parasti ar viņu rotaļājos
Vēlēšanās komandēt, būt galvenajam	viņš mani klausā viņš piekrīt katrai lomai nerunā pretī.

2.2.1. att. Vecākā vecuma bērnu apvienošanās motīvi rotaļās. (9, 155)

Ne mazāk svarīga agrās bērnības aizraušanās ir kustību rotaļas. Tās rada prieku par spēju pārvaldīt savas kustības, kustēties. Bērnam augot, 6 - 7 gadu vecumā tās pārtop sižetiskajās lomu rotaļās. Sižetiskās rotaļas padziļinās tad, kad priekšmeti iegūst pārveidotu jēgu. (28, 62 – 63)

Bērnu uztvere un domāšana ir specifiska un īpatnību pārpilna, taču minēšu tikai būtiskāko rādītāju tam, kas šo uztveri padara tik atšķirīgu, - tās ir bērnu fantāzijas, kuru ietekmē un rezultātā bērni burtiski izdzīvo katru plaišņu asfaltā, koka dobumā vai tapešu rakstu pie savas gultiņas. Vēl kāda vērā ņemama īpatnība ir bērna mazais

augums, viņa tuvums zemei, tāpēc to vietu, kuru mēs pieaugušie, redzam vienā, mums ierastā rakursā, bērni no sava skatpunkta redz pavisam citādu. Vēl novērota bērnu īpatnība: gan pilsētā, gan laukos daudziem bērniem noteiktā vecumā ir svarīgi iet pa viņu pašu izraudzīto ceļu, lai apskatītu kaut ko tikai viņiem svarīgu. (29, 112)

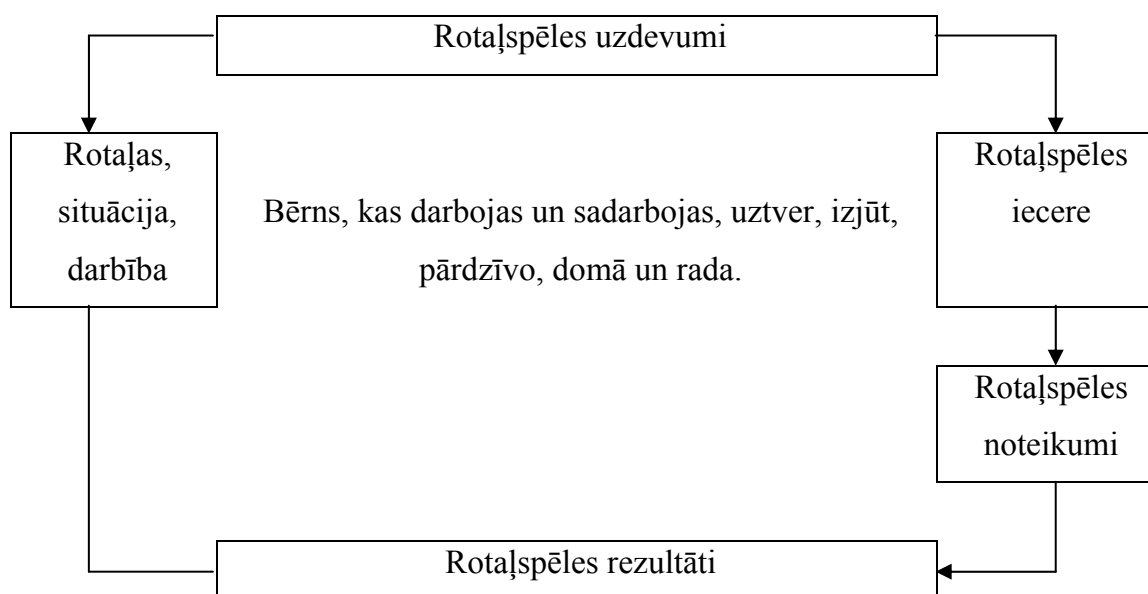
Tipisks īstenības izziņas un atdarināšanas veids ir bērna rotaļa. Tā nav tikai patstāvīgas izklaidēšanās veids, tai ir arī attīstoša un audzinoša nozīme. A. Makarenko to pielīdzina darbam pieaugušo dzīvē. Kāds bērns ir rotaļā, tāds viņš vēlāk būs arī savā darbā un personiskajā dzīvē. Tāpēc ir jā rūpējas, lai bērns savās individuālajās rotaļās vairāk celtu un mazāk grautu. (32, 59)

Vēlme uzzināt, kas tad īsti tur iekšā, ir normāla ziņkārība, kas piemīt visiem šī vecuma bērniem un darbojas kā spēcīgs stimuls prāta attīstībai. Tas nenozīmē, protams, ka rotaļlietu jaukšana ir norma, bet nekalpo arī par bērna samaitātības kritēriju. (29, 168)

Bērna attīstības gaitā rotaļas saturs pakāpeniski mainās. Tajā arvien vairāk tiek uzsvērtas attiecības starp cilvēkiem. (20, 23)

Rotaļspēlēs bērns netieši mācās un attīstās. Katrai no tām ir atšķirīgs iedarbības spēks. Svarīgi, kā pieaugušais, izmantodams rotaļspēles struktūru, ievada bērnu rotaļā.

Vērodami bērnu rotaļspēles, uzdodam sev jautājumu: „Kādēļ bērns reizēm ar prieku iesaistās rotaļā, bet reizēm atsakās no tās? Kādēļ reizēm viņš ir aktīvs, darbīgs, reizēm – pasīvs?” Vainu visbiežāk saskatām bērnā, bet ne pieaugušajā, kas bērnam rotaļu ieteicis un vada to. Iemesli tam ir vairāki – ne katru reizi audzinātāji orientējas rotaļas saturā, tās struktūrā, bieži vien neprot to piemērot konkrētam bērnam.

2.2.2. att. Rotaļspēles struktūra (11)

Bērna aktivitāti nosaka rotaļspēles struktūra – uzdevumi, rotaļspēles iecere, noteikumi, rotaļu darbības.

Uzdevumos parasti ietverti divējādi aspekti: izziņas aspekts, apgūstot dažādus darbības paņēmienus, zināšanas, prasmes, un audzināšanas aspekts – bērnu sadarbības, saskarsmes paņēmienų apguve (11,18-19)

Pēc E. Eriksona krīžu teorijas, jo bērns kļūst vecāks, jo vairāk viņš vēlas aktīvi iesaistīties mūsu dzīvē un savā izpratnes līmenī darīt to pašu, ko mēs. Tāpēc bērni savās rotaļās ir šoferi, saimnieces, dārzā viņi grib sēt un ravēt, virtuvē mizot un cept. (28, 42)

Sešgadīgu bērnu savstarpējās attiecības rotaļā kļūst sarežģītākas. Rotaļā iesaistās arvien vairāk dalībnieku, sāk veidoties kolektīvas rotaļas. Tajās var novērot divu veidu attiecības starp bērniem: reālās un rotaļu attiecības. Nereti rotaļu attiecības tiek jauktas ar reālajām attiecībām. Rotaļās bērni nonāk tikpat sarežģītās savstarpējās attiecībās kā dzīvē, un līdz ar to tajās paveras plašas iespējas netiešai tikumisko jūtu audzināšanai. Psihologu pētījumi pierāda, ka kopīgās rotaļas izraisa bērniem spilgtus pārdzīvojumus, veido biedriskumu, draudzības un citas tikumiskās jūtas, attīsta drosmi un pašapziņu, rada līdzpārdzīvojumu citu priekiem un bēdām. (20, 23 – 24)

Spēle pēc noteikumiem ir galvenais bērna personības veidošanas rīks pirmsskolas vecumā, jo tieši spēles prieks ir dzinulis, lai mācītos sevi kontrolēt, pārvarēt acumirkļa iegribas, lai paskatītos uz situāciju arī no otra cilvēka redzespunkta. (28, 63) Spēle ir bērniības valoda. Ja bērns ir iemācījies pakļaut sevi kādai lomai, sižetam spēlē, ir labi ieredzēts vienaudžu grupā, tā ir liela garantija, ka viņš spēš sevi kontrolēt arī skolā. (28, 63)

Bērna spēle katram nozīmē ko citu. Speciālistam tas ir bērna attīstības diagnostikas instruments, mātei - atelpas brīdis, pašam bērnam savukārt ir pašizpaušmes veids, bet mums visiem kopā - iespēja ielūkoties it kā paralēlā pasaulē, kura pastāv līdzās tepat, tikai spēlē bērns šo pasauli skata ar pavisam citādām acīm nekā mēs pieaugušie. (28, 63) Arī spēle ar konkrētām rotaļlietām attīsta noteiktas prasmes. Piemēram, ko dara meitenes, spēlējoties ar lellēm? Daudz sarunājas, apmīļo, glāsta tās, rūpējas par tām. Psihologi konstatējuši, ka verbālā aktivitāte ir visaugstākā tieši lomu rotaļu laikā meitenēm. (29, 198)

Bērnā uzkrātā drošības izjūta ietekmē gan uzdrīkstēšanos izzināt pasauli, šī procesa dziļumu un plašumu, gan arī pašu rotaļas procesu, tā saturu, bērna aktivitāti rotaļās. (29, 185)

Nemīlētam, bailīgam bērnam telpa, kurā viņš spēlējas ir maza.

Psiholoģiski vesels bērns ar stabilu drošības izjūtu vienmēr grib spēlēt izmēģināt visu jauno, ko viņš ir uzzinājis, kas viņu ir emocionāli ietekmējis. Ja bērna rotaļas ir aktīvas, tas nozīmē, ka bērns ir drošs un atraisīts, viņš trenē gan savu ķermeni, gan arī attīsta dažādas iemaņas un izpēta savas emocijas, kompensē vai izpilda savas vēlmes. Izspēlējot rotaļā savas vēlmes, indivīds mazina iekšējo sasprindzinājumu. Savukārt, ja bērna rotaļāšanās ir pasīva, tas nozīmē, ka viņš izdzīvo savas emocijas tikai iekšēji, baidoties tās paust vai pārvērst darbībā. (29, 185)

Sadzīvē, dabā bērni gan izzina pasauli, gan veido sevi. Tas pats notiek arī rotaļās. (20, 67)

Pēc psihologa D. Elkoņina domām, bērna psihisko attīstību var iedalīt sešos periodos. Uz pirmsskolas vecumu attiecas divi pirmie.

1. Agrīnās bērnības jeb mazbērna vecumposmā no viena līdz trīs gadu vecumam sāk attīstīties personības galvenās kvalitātes „Es” koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, kā arī priekšmetu funkcionālā, lietu nosaukumu, egocentriskās runas apguve.
2. Pirmsskolas vecumposmā no trīs līdz septiņu gadu vecumam bērni sevi sāk identificēt ar noteiktām lomām, attīsta paškontroli un normu izpratni, apgūst sociālās uzvedības normas. Šā perioda psihiskā attīstība ir pamats rezultātiem pārējos attīstības periodos. Savās labākajās izpausmēs pirmsskolēni ir zinātkāri, izdomas bagāti, rosīgi un neatkarīgi.

Tātad līdz septiņu gadu vecumam norit personības attīstības nozīmīgākais posms.

Pirmsskolas izglītībai, salīdzinot ar skolu, ir savas īpatnības un uzdevumi:

- Pirmsskolas vecuma bērnu attīstība notiek straujākos tempos, atšķirīgi ir viņu sensitīvie un krīzes periodi.
- Pirmsskolas vecumā veidojas sava „Es” apzināšanās, vērtīborientācija.
- Mazulim piemīt tieksme atdarināt. Viņš atdarina ne tikai redzēto, dzirdēto, bet arī sev tuvo cilvēku uzvedību, domāšanas veidu. Garīgums, tikumiskās īpašības, kuras bērns dažādos veidos pārņem no saviem audzinātājiem, kļūst noteicošas viņa dzīvē.

- Galvenā loma bērna attīstīšanā un audzināšanā ir ģimenei. Tādēļ pirmsskolas periodā visas pedagoģiskās problēmas skatāmas saistībā ar bērna audzināšanu ģimenē.

- Bērna galvenā aktivitāte, dzīves veids ir rotaļa. Tā vienlaikus ir viņa pašizpaušmes, pašattīstības, pašdarbības forma, netieši audzināšanas un mācību līdzeklis. (6,10-11)

Savukārt Ē. Ēriksons izdala 8 personības stadijas, no kurām uz pirmsskolas vecumu var attiecināt trīs. Otrā stadija (agrās bērnības stadija) aptver otro un trešo dzīvības gadu. Šajā periodā bērnam par vadošo kļūst vēlēšanās paust patstāvīgumu, apņēmīgumu vai kauna un šaubu izjūta. Bērna aktivitāte bieži nonāk pretrunā ar pieaugušo izvirzītajām prasībām. Ja pieaugušie ļauj patstāvīgi veikt tādas darbības, kas atbilst bērna spēkiem, lieki viņu nesteidzina, tad bērnā veidojas apziņa, ka viņš pārvalda savas kustības, sevi un zināmā mērā arī apkārtni. Viņā rodas patstāvīgums. Savukārt, ja pieaugušie cenšas rīkoties bērna vietā, viņā rodas nedrošības izjūta. Trešā stadija attiecas uz 4 - 7 gadus veciem bērniem. Šajā periodā vai nu nostiprinās bērna iniciatīva, vai arī parādās patstāvīga vainas apziņa. Ja pieaugušie ļauj bērnam pašam izvēlēties darbības veidu, netraucē viņam fantazēt, rotaļāties, atbild uz viņa jautājumiem, tad bērnā sāk veidoties iniciatīvas iedīgļi. Ja pieaugušie atklāti demonstrē bērna atkarību no viņa, bērna darbošanos uzskata par muļķīgu, tad bērns sāk justies vainīgs un šī vainas izjūta neizzūd arī turpmākajā dzīvē. (20, 15-16)

Ko bērni vienmēr gaida no vecākiem un citiem pieaugušajiem? Tā ir cieņa pret bērnu un rēķināšanās ar viņu, pieaugušo godīgs, atklāts, jautrs raksturs un - pats galvenais - ar bērnu kopīga nodarbošanās. (20, 39)

Struktūras elements	Pieaugušā viedoklis	Bērna viedoklis
<i>Uzdevums</i>	Izvirza pieaugušais, lai attīstītu bērnu	Bērnā tas ir rotaļāšanās temats, atbilde uz jautājumu – ko un kā mēs rotaļājamies.
<i>Iecere</i>	Rada pieaugušais, lai ievestu bērnu rotaļu situācijā	Bērna vajadzību, interešu apmierināšana, atbalstot viņa „Es pats”, „Es varu”...
<i>Darbība</i>	Intelektuāls uzdevums, lai bērns netieši izpildītu	Rotaļīga darbība – meklēšana, lomu izpilde, minēšana, lai sasniegtu rezultātu.

	uzdevumu	
<i>Noteikumi</i>	Nosaka, kas katram jā dara, seko izpildei	Noteikti izpildāma darbība, kuras rezultātā bērns ir zaudētājs vai uzvarētājs. Izpildīšana izraisa apmierinājumu, rotaļas prieku, neveiksme – gribas piepūli.
<i>Rezultāts</i>	Bērna virzīšana uz augstāku pakāpi attiecīgi rotaļas uzdevumam	Prieks, apmierinājums, vēlēšanās rotaļāties vēl. Iegūta balva, ķīlas atgūšana.

2.2.3. att. Rotaļspēles struktūras analīze no pieaugušā un bērna redzes viedokļa (11, 31)

Pieaugušajam rotaļspēles gaitā jāievēro bērna redzes viedoklis, par ko liecina bērnu sarunas rotaļas gaitā un viņu emocionālais noskaņojums. (11, 31)

Bērnam pieaugot un kļūstot vecākam, pieaug viņa izziņas vajadzības, tādēļ no pieaugušajiem viņš gaida savu izziņas interešu apmierināšanu. Sociālā vajadzība pēc emocionālās saskarsmes ar apkārtējiem cilvēkiem un izziņas vajadzība ir ļoti cieši saistīta ar bērna vajadzību pēc pašapliecinājuma. Ja šī vajadzība pieaugušo apzinātas vai neapzinātas vainas dēļ netiek apmierināta, bērns izjūt diskomfortu. Pašcieņa ir katram bērnam, kopš viņš sāk sevi apzināties. Maza bērna pašcieņu ceļ tas, ja ar viņu runā kā ar pieaugušu cilvēku, ja viņam prasa padomu. Tas paaugstina bērna vērtību viņa paša un citu acīs. Bērns arī cenšas attaisnot sev dāvāto uzticību. (20, 40) Bērnām ir sāpīgi, ja pieaugušie vai citi bērni apšaubā viņa vērtību, pazemina to citu acīs. Bērna pašcieņu pazemo, ja viņu rāj nevietā, uzskata par mazu; mazā bērna dvēselīte ir gatava sacelties pret pieaugušo varu, protestēt. (20, 42-43).

2.3. Rotaļas un apkārtējās vides saistība bērna saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā

Bērniem tāpat kā pieaugušajiem, ir vajadzīga darba un dzīves vieta. Darba vietas raksturs ir atkarīgs no darba rakstura, ko veic bērns un no viņa vecuma, interesēm un vajadzībām. Tādējādi pedagogs nodrošina darba vietu, kas piemērota bērnu darbībai, un kurā viņi var radoši darboties. Bērnu grupas telpā, kas ir bērna darba un atpūtas vieta, daudzas lietas atrodas tām iepriekš paredzētās vietās. Šādi strukturēta vide attīsta bērna kārtīguma ieradumu. Kā atzīst M. Montesori – tas atbilst bērna iekšējai kārtības mīlestības vajadzībai, kas raksturīga maziem bērniem. M. Montesori raksta: „Viņi ar neizsakāmu prieku lika lietas atpakaļ savās vietās un uzturēja kārtībā visu telpu.” Šādi veidota vide bērnus jau netieši ievada rotaļu darbībā. Vide grupas telpā tiek veidota atbilstoši bērna vajadzībām – vajadzībai rotaļāties. Pedagogs nodrošina bērnu darbībai atbilstošu vidi. Pedagogs pārdomāti veido vidi grupā, lai bērni var rotaļāties gan individuāli, gan kooperējoties. Bērniem patīk plašas telpas, kur var justies brīvi, var netraucēti kustēties, kad to prasa rotaļas raksturs. (19, 6-10)

4 - 5 gadus veci bērni vēlas realizēt celtniecības rotaļu nodomus. Bērniem šajā vecumā patīk veidot dažādas slēptuves. Bērni ierīko savu slēptuvi, nosedzot savu atrašanās vietu ar galdautu vai segu. Psihologi uzskata, ka šāda veida darbošanās sekmē bērnu attīstību un pašattīstību, jo bērni paši nes, domā, pārveido. Viņiem ir darbības plāns un mērķis. Šādā gadījumā rotaļa norit pēc darbības teritorijas un personiskuma principa, attīsta saskarsmes iemaņas.

5 - 7 gadus veciem bērniem patīk pārgērbšanās. Pedagogs sagādā materiālus. Tiem ir jābūt pietiekošā daudzumā. Lietu vide bērnudārza grupā ir izmantojama reāli - sadzīves priekšmeti (trauki, pieaugušo cilvēku tērpi, kartona kastes u. c.). (19, 12) Tas palīdz iegūt jaunu informāciju un sekmē brīvāku kontaktēšanos ar bērniem un pieaugušajiem. Lietu pasaulei ir jābūt daudzveidīgai, bet arī tādai, kas veicina viņa vēlmi darboties, likt lietā savas zināšanas, pieredzi (11, 67 - 68).

Plānojot telpas iekārtojumu bērnudārzā, jāņem vērā:

- vai bērnam ir iespēja darboties vienam un apakšgrupās,
- vai bērnam ir pieejams viss nepieciešamais, lai varētu realizēt izvēlēto darbību,

- vai telpas iekārtojums ļauj bērnam netraucēti pārvietoties,
- vai pietiek telpas kopīgām rotaļām.

Tas, kurā tieši vecumā bērns tiek viens pats laists ārā, ir atkarīgs no daudziem nosacījumiem - vietas, kurā ģimene dzīvo, bērna dzimuma, brāļu vai māsu klātbūtnes, paša bērna īpatnībām un citiem apstākļiem. Lauku bērni šajā ziņā noteikti ir labākā situācijā, jo viņiem vide sniedz lielākas brīvības un drošības iespējas. Pilsētniekam šādas brīvības daudzos gadījumos pietrūkst, jo smilšu kaste pagalmā, parks - tas arī ir viss, ko pilsēta var piedāvāt bērnam. Cilvēka bērnam ir nepieciešama noteikta ārpusmājas teritorija, kurā apmierināt savu izziņas interesi, vingrināt muskuļus, spēlēties, fantazēt, realizēt vajadzību pabūt vienam un darīt to, ko gribas darīt, taču vienlaikus jāmācās arī nepazust šajā ārpusmājas teritorijā. (29, 111)

Lai droši pētītu apkārtni vai nodotos vienatnei, bērnībā ir vajadzīgi pagalmi, dārza stūri un citas vietas, kur radīt savu iluzoro pasauli - būvēt, pārveidot, fantazēt, iztēloties un vienlaikus justies pietiekami droši. (29, 112)

Elektronisko masu mediju ielaušanās bērnu dzīvē radikāli maina kultūras apguvi. Daudziem mūsdienu bērniem televizors ir kļuvis par svarīgāko socializācijas faktoru. Ekrānā demonstrētā citu pieredze sāk pārmākt paša bērna pieredzi. Bērns apgūst pasauli, vairs nebūdam aktīvs apkārtējās pasaules izziņātājs. Tas maina bērna uzvedību, intelektuālo attīstību un pasaules uztveri.

Bērns, ģimene nav izolētas saliņas sociālajā vidē, tās mijiedarbojas, piemērojas, ietekmējas no procesiem, kas risinās sabiedrībā. (29, 11)

Psihologi ir pētījuši arī bērnu uzturēšanās vietas. Uzturēšanās vieta nav parasta sētmale, miskaste vai dārza stūris, tas ir subjektīvi nozīmīgs, emocionāli iekrāsots punkts, kuru cilvēks apmeklē ar noteiktu nolūku. Bērniem vispirms tās ir rotaļu vietas. Daudziem bērniem pirmā šāda vieta ir smilšu kaste, kur nereti blakus spēlējas dažādu vecumu un abu dzimumu bērni. M. Osorino ir konstatējusi, ka jaunākajā skolas vecumā zēniem un meitenēm ir atsevišķas rotaļu vietas. Ja bērni apvienojas kopīgā rotaļā, tad gandrīz bez izņēmuma viņi dodas uz kādu citu - trešo, tieši šim nolūkam izvēlētu vietu. Savukārt, ja abi dzimumi kopīgi spēlē zēniskas spēles, tad grupa uzturas zēnu spēļu vietu tuvumā, ja spēlē meitenīgas spēles, - grupa novirzās uz meiteņu vietas pusi. (29, 111)

Lai varētu realizēt pirmsskolas izglītības mērķi, svarīga nozīme ir videi, bērna aktīvai darbībai un rotaļai. Labākā mācīšanās ir rotaļāšanās.

3. SOCIĀLO PRASMJU VEIDOŠANAS PRAKTISKĀ IZPĒTE

4 - 5 GADUS VECIEM BĒRNIEM PIRMSSKOLĀ

3.1. Pētījuma organizēšana un metožu raksturojums

Pētījumu sāku 2006.gadā ar teorētiskās literatūras studijām, no 2007. gada rudens līdz 2008. gada pavasarim veicu pētījuma praktisko izpēti.

Pētījuma mērķis ir pētīt rotaļas nozīmi 4-5 gadus vecu bērnu saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanās procesā pirmsskolā.

Pētījuma jautājums: vai rotaļa ir labākais darbības veids saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā 4-5 gadus veciem bērniem?

Katrai zinātnei ir savas pētījumu metodes, arī pedagogijai. Ar dažādu metožu palīdzību katra zinātne iegūst informāciju par pētāmo priekšmetu, analizē un apstrādā savāktos datus.

Zinātniskais pētījums ir cilvēka radošais darbības veids, orientēts uz zināšanu iegūšanu un uzkrāšanu. Tas ir mācību process.

Zinātniskos pētījumos jaunas zināšanas tiek veidotas cilvēku un dabas mijiedarbības rezultātā, kad tiek izziņātas parādības, dabas objekti un ar tiem saistīti procesi. Pētījumu procesā tiek izstrādāti zināšanu iegūšanas speciālie paņēmieni, kurus sauc par pētīšanas metodēm.

Pētījumu metodes ir informācijas ieguves veidi par pedagoģiskām parādībām. Mācīšanās un attīstība ir nepārtrauktas pārmaiņas. Tādēļ pedagogi nepārtraukti novēro bērnus un izvērtē viņu attīstību.

Novērošanas rezultātus izmanto novērtēšanā. Novērtēšanas procesā notiek aktīva domu apmaiņa starp vecākiem un skolotājiem; bērniem – skolotājiem.

Pirmsskolas vecuma bērnu atbilstošam vērtējumam ir nepieciešams nodrošināt daudz un dažādu informāciju par bērna sociālo, emocionālo, fizisko un intelektuālo attīstību. Tāpēc skolotāji grupās regulāri veic novērošanu un dažādi pieraksta iegūtos rezultātus.

Novērojums – mērķtiecīga izziņas procesa rezultāts, kas iegūts ilgstoši vai atkārtoti vērtējot, lai uzzinātu, secinātu, izziņātu, izsekotu.

Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā ilgstoši vai atkārtoti vērtējot, uzzina, secina, uzmana, izseko. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzes, teorijas (A.Vorobjovs)

Novērošana ir process, kurā bērnu vēro strādājot vai rotaļājoties, neiejaucoties viņa darbībā.

Pirmsskolas izglītības iestādē pedagogi iegūst informāciju par katru bērnu, novērojot to rotaļās un savstarpējās darbošanās laikā, nodarbībās, attiecībās ar pieaugušajiem.

Novērošana, kas notiek grupās, sniedz precīzu un objektīvu ainu par bērnu spējām un progresu.

Novērošana atklāj:

- bērnu uzvedības modeļus,
- mācīšanās īpatnības,
- vispārējo bērnu attīstības gaitu,
- bērnu intereses un spējas,
- bērnu sociālās prasmes.

Novērošanas mērķis ir izsekot un pierakstīt, kāda ir bērnu pašreizējā attīstība, lai pedagogi varētu plānot individuālu darbu.

Novērošana ir process, kurā:

- pedagogi izceļ bērna stiprās puses, nevis atzīmē kļūdas un neveiksmes,
- uzmanība tiek pievērsta sociālajai, emocionālajai izaugsmei,
- bērna attīstība tiek izvērtēta ilgstošā laika periodā.

Novērošanai ir vairākas pozitīvas iezīmes:

- bērns, nezinot, ka viņš tiek novērots, uzvedas brīvi un dabiski;
- novērotājam ir iespēja pētīt bērna personību kopumā;
- pedagoģisko vērojumu var veikt dažādos bērna darbības veidos.

Novērošanu var izmantot lai:

- sekotu bērna izaugsmei,
- noskaidrotu katra bērna prasmes,
- izzinātu katra bērna stiprās un vājās puses.

Savā pētījumā izmantošu:

1. 4-5 gadus vecu bērnu novērošanu rotaļājoties,

2. sarunu ar bērnu,

3. vecāku un skolotāju anketēšanu.

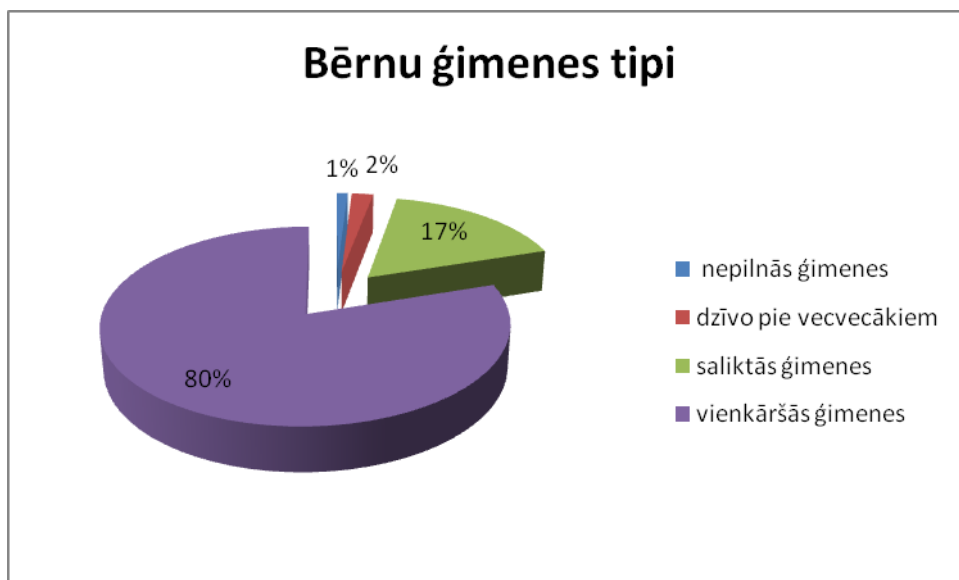
Lai iegūtu vispārēju priekšstatu par sociālo vidi, kādā bērns aug un attīstās, jānoskaidro viņa ģimenes apstākļi, jo ģimenei ir nozīmīga vieta bērna dzīvē. Ģimene ir visa sākums – te bērns sāk savu dzīves ceļu. Viņš ģimenē apgūst valodu, tikumību, uzvedības paraugus un normas, iepazīstas ar pasauli, sociālām nostādnēm, vērtībām. (E.Mūrnieks)

Lai labāk izprastu bērnu, viņa darbības rotaļās, veicu aptauju par X pirmsskolas bērnu ģimeņu vispārējo sociālo stāvokli, vecāku izglītības un nodarbinātības līmeni. Aptaujā piedalījās 24 grupiņas bērnu vecāki. Vairākuma bērnu dzimtā valoda ir latviešu, bet diviem bērniem tā ir krievu valoda. Grupā ar bērniem strādā divas skolotājas un skolotājas palīgs. Ar bērniem vēl nodarbojas mūzikas skolotāja.

Vecāku aptauju veicu mutiski - pierakstot saņemtās atbildes. Apkopojot saņemtās atbildes izdarīju secinājumus un rezultātus atspoguļoju diagrammās.

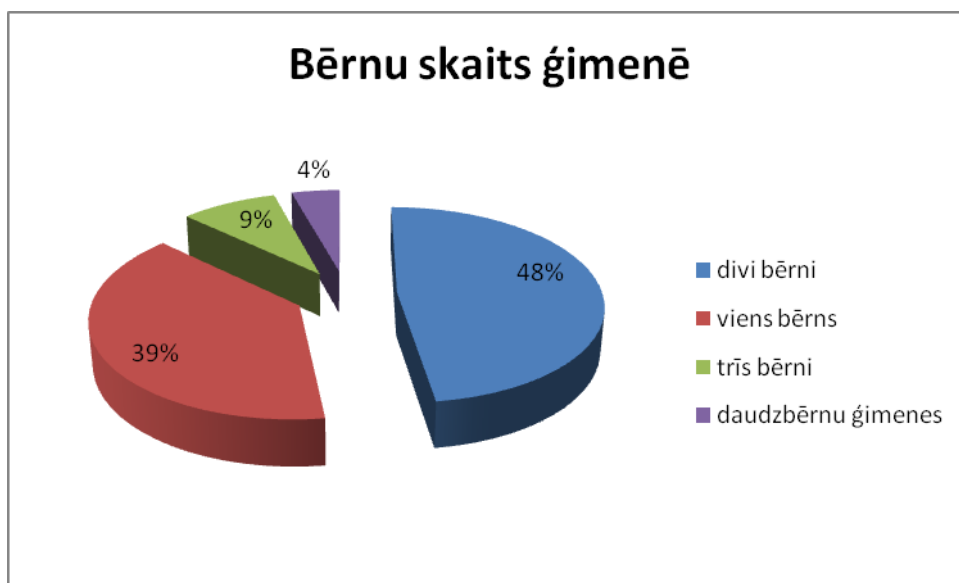
Situācijas ģimenēs nav šķiramas no sociālajiem procesiem valstī. Lai varētu izdarīt secinājumus par ģimenes ietekmi uz bērnu, veicu pirmsskolas bērnu ģimeņu analīzi. Svarīgs ir kā ģimenes sociālais un materiālais stāvoklis, tā arī vecāku izglītības līmenis. Ģimenes mikroklimatam un piederībai noteiktam sociālajam slānim ar tā īpatnībām ir ievērojama loma bērna attīstībā. Bieži vien ģimenes, kurā aug bērns, zemais sociālais un materiālais stāvoklis ir nopietns šķērslis bērna attīstībai. Nopietna problēma ir saistīta arī ar vecāku izglītības līmeni. No tā izriet spēja vai nespēja palīdzēt bērnam, kā arī vēlēšanās vai nevēlēšanās to darīt. Ģimenēs, kur vecāku izglītības līmenis ir augsts, bērniem ir lielāka iespēja uz atbalstu attīstībā.

Anketas jautājumus skatīt pielikumā Nr. 1.

3.1.1.attēls Bērnu ģimenes tipi

Aptaujas rezultāti liecina, ka 1% bērnu ir nepilnās ģimenes, 2% dzīvo pie vecvecākiem, 17% saliktās ģimenes, 80% vienkāršās ģimenes. Saliktās ģimenēs dzīvo 17% bērnu, kas ir salīdzinoši maz, līdz ar to nepastāv saikne starp paaudzēm, bērni zaudē mīlestību un gādību, ko var sniegt vecvecāki.

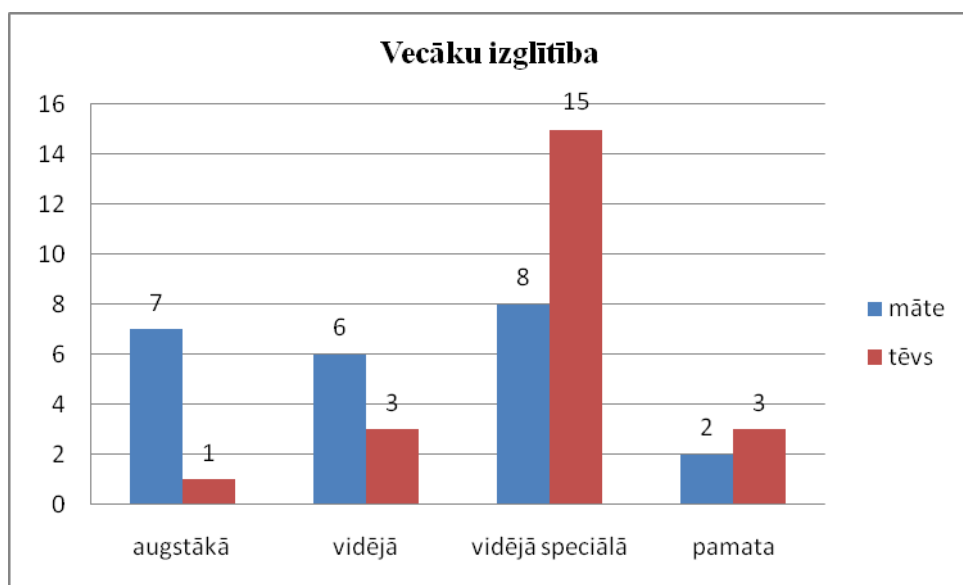
3.1.2.attēls. Bērnu skaits ģimenē

48% ģimeņu ir divi bērni, 39% viens bērns, 9% trīs bērni, 4% ir daudzbērnu ģimenes.

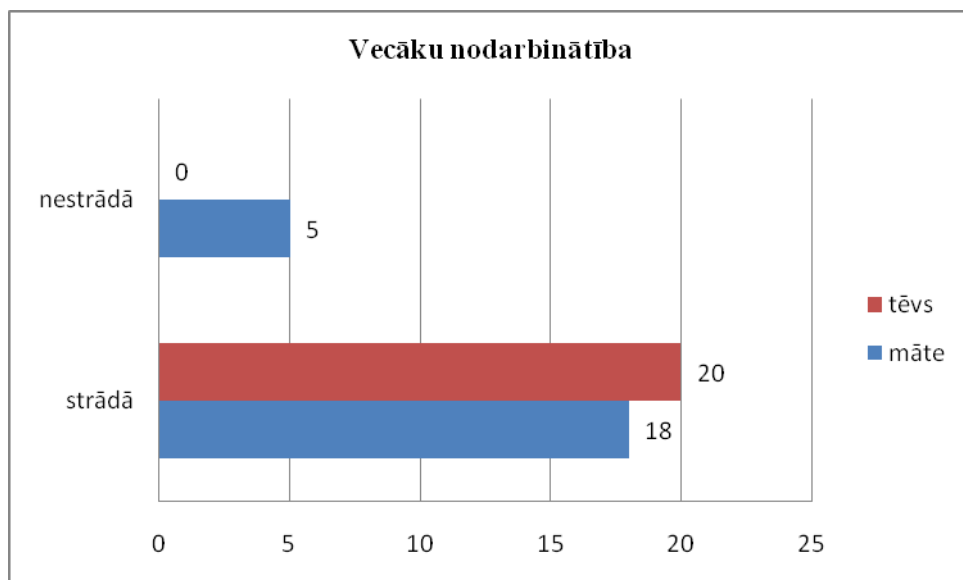
Ģimenēs, kurās ir tikai viens bērns, vecākiem vajadzīgs vairāk zināšanu, laika un pieredzes, lai bērns neizaugtu par egoistu.

Ģimenēs, kurās ir vairāki bērni – viņi mācās dalīties ar rotaļlietām, rotaļāties, draudzēties, sadzīvot ar citiem. Saskarsmes iemaņas viņi iegūst it kā nemanot.

Vecāki, kuriem nav darba ir spiesti nodarboties ar tā meklēšanu. Tas prasa gan laiku, gan spēkus, gan atstāj ietekmi uz viņu psiholoģisko stāvokli. Tādējādi bērniem tiek mazāk uzmanības. Bet bieži arī vecāki, kuri strādā pārmērīgi, nevelta pietiekami daudz uzmanības bērniem.

3.1.3.attēls **Vecāku izglītība**

3.1.4.attēls **Vecāku nodarbinātība**

Rotaļu situācijas

Situācija Nr. 1

Mērķis noskaidrot:

- vai bērnam ir vēlme sadarboties,
- kā bērns prot iesaistīties rotaļā.

Rotaļas atribūti:

- lelles,
- leļļu mēbeles,
- leļļu rati,
- mašīnas.

Pedagoga paņēmieni:

- novērošana,
- konflikta novēršana.

Rotaļas apraksts.

Ar lellēm rotaļājas divas meitenes. Viena meitene – X liek lelles gulēt, bet otra -Y paņem tās un nes prom. Starp meitenēm izceļas strīds. Noskaidroju, ka Y gribējusi lelli aiznest uz frizētavu, kas atrodas grupas otrā telpā. Parunājot ar meitenēm, man izdevās konfliktu atrisināt. Vienojāmies, ka lelles pagulēs, bet pēc tam dosies uz frizētavu. Lai ātrāk nokļūtu frizētavā Z (zēns) piedāvā meitenēm lelles aizvest ar mašīnu. Šādi rotaļā iesaistās arī Z, jo viņš būs šoferis. Rotaļa turpinājās bez konfliktiem.

Situācija Nr. 2

Mērķis noskaidrot:

- kā bērns jūtas kopā ar pieaugušajiem un bērniem,
- kā bērni pazīst cits citu un sadzīvo cits ar citu.

Rotaļas atribūti:

- šalle vai lakats,

Pedagoga paņēmieni:

- novērošana,
- rotaļas vadīšana.

Rotaļas apraksts.

Bērni sēž aplī. Viens bērns atrodas apļa vidū ar aizsietām acīm, var izmantot šalli, lakatu vai kādu citu materiālu, kuram neredz cauri. Kāds no bērniem, kas sēž aplī pasauc vārdā bērnu, kurš ir apļa vidū. Bērnam, kurš ir apļa vidū, jāmēģina uzminēt, kurš saucis. Ja uzmin, bērni mainās vietām, bet ja neuzmin jādod ķīla. Šādi rotaļājoties bērni iepazīst cits citu labāk. Rotaļu var variēt. Nesaucot vārdā, bet aptaustot bērnu noteikt, kurš tas varētu būt.

Situācija Nr. 3

Mērķis noskaidrot:

- kā bērni prot sadzīvot ar citiem,
- vai bērnam ir vēlme sadarboties ar citiem bērniem un pieaugušajiem.

Rotaļas atribūti:

- „Lego” klucīši,
- mašīnas,
- mazi rotaļu dzīvnieciņi.

Pedagoga paņēmieni:

- novērošana,
- bērna patstāvīga darbošanās.

Rotaļas apraksts.

Rotaļu stūrī, kur atrodas „Lego” kluči, rotaļājas pieci bērni (trīs meitenes un divi zēni). Viņi nolēmuši celt Zooloģisko dārzu. No „Lego” klučiem tiek būvētas dzīvnieku mājas, ar mašīnām pieved vajadzīgos materiālus. Kad dzīvnieku mājas ir uzceltas, tiek atvesti dzīvnieki. Bērni sadala lomas, kurš kuru dzīvnieku baros, kurš ar mašīnu pievedīs barību. Vajadzīgi arī apmeklētāji un biļešu pārdevējs. Rotaļā iesaistās vēl trīs bērni (divas meitenes un viens zēns). Ir vajadzīgas biļetes. Bērni nolemj lūgt palīdzību skolotājai, kā vislabāk izgatavot biļetes. Skolotāja kopīgi ar bērniem izgatavo no kartona biļetes, bet vēl ir vajadzīga arī nauda. Arī naudu pagatavo no kartona. Kad viss ir kārtībā, bērni turpina rotaļu. Redzot kā rit rotaļa, piesakās vēl divi bērni (meitenes) viņas būs ZOO apmeklētājas.

3.2. Bērnu, vecāku un skolotāju sadarbības izpēte

Pētījuma uzdevums – pētīt un analizēt ģimenes un pirmsskolas iestādes nozīmi bērna sociālo prasmju attīstībā.

Pētījuma metode – skolotāju un vecāku anketēšana, saruna ar bērniem.

Savā pētījumā vēlējos uzzināt pirmsskolas skolotāju domas par to, kādas ir viņu grupas bērnu saskarsmes prasmes. Sastādīju anketas jautājumus vadoties no izmantotās literatūras un savas pieredzes darbā. Aptaujā piedalījās 6 pirmsskolas skolotājas. Anketas jautājumus skatīt pielikumā Nr.2.

Uz pirmo jautājumu: „*Kā bērns uztver nākšanu uz pirmsskolas izglītības iestādi?*” saņēmu šādas atbildes: nevēlas nākt, jo nepatīk gulēt pusdienas miegu; nevēlas darboties nodarbībās (tātad negatīvi), bet ir bērni, kuri nāk ar prieku, jo ir atraduši draugus, patīk nodarbības, rotaļas, brīvie brīži (pozitīvi).

Uz otro: „*Vai bērns baidās sarunāties ar jums?*” – Nebaidās, jo vienmēr tiek uzklausīts un sniegta atbilde.

Uz trešo jautājumu: „*Kā grupas bērni rotaļājas viens ar otru?*” – Ir meiteņu grupa (3-4), kuras rotaļājas savā starpā draudzīgi, bet citus bērnus pieņem nelabprāt. Ir zēni, kuri visu laiku savā starpā strīdas, pat sit viens otram. Kopumā ņemot, bērni vairāk strīdas un plēšas, ne kā draudzējas un rotaļājas draudzīgi.

Uz jautājumu: „*Kā bērni pierada pie grupas kolektīva?*” - Vienam zēnam vajadzēja 5 mēnešus, lai iekļautos kolektīvā, dažiem bērniem vajadzēja mēnesi, bet dažiem pietika ar pāris dienām.

Uz jautājumu: „*Vai bērni labprāt sarunājas ar citiem bērniem savā grupā un citās grupās, ar pieaugušajiem?*” – Savā starpā sarunājas labprāt, ar citu grupu bērniem retāk, ar pieaugušajiem – daži runā labprāt, stāsta visu paši, daži atbild tikai uz jautājumiem.

Uz jautājumu: „*Vai bērns sarunājoties skatās uz sarunu biedru vai nervozē un skatās apkārt?*” – Pārsvarā skatās.

Uz jautājumu: „*Vai skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu ir nozīme bērna attīstībā?*” – Jā, liela nozīme.

Uz jautājumu: „*Kādi ir jūsu grupas bērni - priecīgi un smaidīgi vai nē?*” – Ir priecīgi, smaidīgi, jo ir sadraudzējušies (pa grupiņām), bet brīžiem var būt ļoti dusmīgi, nikni.

Uz jautājumu: „*Kā grupas noteikumi ietekmē bērna un pieaugušā saskarsmi un sadarbību?*” – Bērni noteikumus neievēro, skolotājam vienmēr tie jāatgādina. Bieži rodas neskaidrības, konfliktsituācijas noteikumu neievērošanas gadījumā.

Uz jautājumu: ”*Kā sadarbība ar vecākiem ietekmē pedagoģisko procesu grupā?*” – Pozitīvi.

Pēc veiktās aptaujas rezultātu apkopošanas secinu, ka ne visi bērni nāk uz pirmsskolas izglītības iestādi ar prieku, jo grūtības sagādā pusdienas miega gulēšana. Viņiem dzīvojot mājās ir „izstrādājies” cits dienas režīms. Bērns vēl nav atradis sev draugus, grūti šķirties no vecākiem. Tomēr pārsvarā bērni nāk ar prieku, jo pirmsskolas izglītības iestādē jūtas droši, pasargāti. Viņi nebaidās sarunāties, jo viņus uzklausa, saprot un palīdz.

Ir bērni, kuri prot rotaļāties ar citiem, atrodot kopīgas intereses, bet ir tādi, kuri tikai plēšas un niķojas. Ar šādiem bērniem labprāt neviens nespēlējas. Bērna garastāvoklis ir atkarīgs no tā kā viņš ir izgulējies, vai no rīta nav sastrīdējies ar vecākiem, vai mājās nav palikusi mīļākā rotaļlieta, kā viņu sagaida citi bērni un skolotājas.

Skolotājas apliecina, ka pierašana pie grupas kolektīva ir ļoti atšķirīga. Kādam bērnam tā noris ļoti ātri, bet citam paiet pat vairāki mēneši.

Skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu ir vislielākā nozīme viņa tālākā attīstībā. Bērni bez grūtībām sarunājas ar pieaugušajiem, daži, kuri ir bailīgāki, paši klāt nenāk, bet, ja viņus uzrunā, stāsta labprāt. Dažiem bērniem saprasties traucē valodas neprasmē (krievu tautības bērniem, jo mājās vecāki ar bērnu runā tikai krievu valodā).

Gadās, ka izvirzītos grupas noteikumus aizmirst ievērot, tad skolotājai kopīgi ar bērnu tie jāpārrunā. Sadarbība ar vecākiem pedagoģisko procesu visumā ietekmē pozitīvi, bet ar nosacījumu, ka vecāki interesējas par sava bērna dienas gaitām pirmsskolas izglītības iestādē.

Lai uzzinātu vecāku domas par to, vai pēc viņu domām, bērns ir apguvis saskarsmes prasmes un iemaņas, kā viņš jūtas pirmsskolas izglītības iestādē saskarsmē ar citiem bērniem un pieaugušajiem, veicu vecāku anketēšanu. Anketas jautājumus sastādīju vadoties pēc izmantotās literatūras un savas pieredzes darbā. Anketas jautājumus skatīt pielikumā Nr.3

Vecāku anketēšanā piedalījās 15 bērnu vecāki (4-5 gadus veciem bērniem).

Uz jautājumu: ”*Vai jūsu bērns labprāt apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi?*” 13 vecāki no 15 atbildēja „jā”, bet 2 vecāki „nē”.

Uz jautājumu: ”*Cik ātri bērns iedzīvojas kolektīvā?*” – Ātri, vairākus mēnešus.

Uz jautājumu: *"Kā bērns satiek ar saviem grupas biedriem?"* – Labi, iet visādi – pa reizei paplēšas, bet pa reizei draudzīgi.

Uz jautājumu: *"Kādas bērnam ir attiecības ar pieaugušajiem grupā?"* - Labas.

Uz jautājumu: *"Vai grupā bērnam ir kāds labs draugs, ar kuru pavada kopā laiku?"* – Jā. Izteiktu draugu nav. Labprāt darbojas vienatnē. Pa laikam pievienojas kādam rotaļu grupējumam.

Uz jautājumu: *"Vai bērns stāsta kā pavadījis dienu pirmskolas izglītības iestādē?"* - Jā, jo vecāki uzdod dažādus jautājumus, kā bērnam klājies pirmskolas izglītības iestādē.

Uz jautājumu: *"Kāds ir bērna pamatnoskaņojums - bērns ir priecīgs un smaidīgs vai pretēji tam?"* – Priecīgs. Bērna garastāvoklis ir mainīgs. Dienas laikā tas var nomainīties vairākkārtīgi.

Uz jautājumu: *"Vai bērnam nav bail sarunāties ar pieaugušajiem?"* – Nav, ja tie viņam ir pazīstami.

Uz jautājumu: *"Vai bērns izrāda, ka viņam nepieciešams, lai uzklausa, samīļo?"* – Jā, grib, lai paņem klēpī, lai paspēlējas, parunājas.

Uz jautājumu: *"Ko jūs kā vecāks sagaidāt no pirmskolas izglītības iestādes?"* – Lai bērnam būtu iespēja nodarboties dažāda veida nodarbībās, lai galvenais darbošanās veids būtu rotaļa.

Uz jautājumu: *"Vai jūs mājās rotaļājaties ar bērniem?"* – Jā, jo šajā vecumā bērnam tas ir svarīgi.

Uz jautājumu: *"Vai, pēc jūsu domām, skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu ir nozīme viņa attīstībā?"* – Jā, jo skolotājam ir jāprot bērnu ieinteresēt darboties.

Pēc apkopotajiem datiem var secināt, ka lielākā daļa bērnu vecāki ir devuši pozitīvas atbildes uz jautājumiem. Tas liecina par labu sadarbību saskarsmes jautājumos. Bērni stāsta mājās par pirmskolas izglītības iestādē notikušo. Viņiem nav bail no pieaugušajiem. Bērns nebaidās uzdot jautājumus. Bērnu garastāvoklis var mainīties vairākas reizes dienā. Bērna vēlēšanās sadarbīties atkarīga no viņa garastāvokļa tajā dienā.

Bērnu vecāki uzskata, ka ļoti liela nozīme ir skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu, tā veicina viņa personības attīstību, veicina labvēlīgu attieksmi pret citiem cilvēkiem – saviem vienaudžiem un pieaugušajiem, taču skolotājiem noteikti jāzina, ko vēlas ar sarunu panākt, kāds tai ir mērķis.

Lai labāk izprastu skolotāja un pirmsskolas vecuma bērna sadarbību saskarsmes procesā, pielietoju sarunu ar bērnu. Sarunājos ar piecus gadus veciem bērniem. Sarunā piedalījās septiņi piecus gadus veci bērni. Saruna norisinājās rotaļu veidā. Jautājumus sastādīju vadoties pēc izmantotās literatūras un savas pieredzes darbā. Jautājumus skatīt pielikumā Nr. 4.

Uz jautājumu: *"Kā Tev patīk bērnudārzā?"* saņēmu atbildi – Ļoti patīk. Ja nebūtu jāguļ pusdienas laiks, patiktu vēl labāk.

Uz jautājumu: *"Vai Tev grupā ir draugi? Kādi? Cik?"* – Jā. Ar visiem bērniem jādraudzējas.

Uz jautājumu: *"Kas Tev bērnudārzā patīk visvairāk?"* – Zīmēt, veidot, aerobika, dziedāt, rotaļāties.

Uz jautājumu: *"Ar ko Tu bērnudārzā nodarbojies? Ko tev patīk darīt vislabāk?"* - Zīmēt, rotaļāties, satikt draugus.

Uz jautājumu: *"Kā Tu satiec ar grupas biedriem?"* – Labi, ja nekaujas.

Uz jautājumu: *"Vai Tu baidies no savām skolotājām?"* – Nē, kāpēc jābaidās. Mazliet. Tikai tad, ja skolotāja rājas vai ir dusmīga.

Uz jautājumu: *"Vai Tu labprāt prasi padomu skolotājai vai auklītei?"* – Prasu, ja ko nesaprotu vai neprotu izdarīt.

Uz jautājumu: *"Kā Tu sadarbojies ar citiem bērniem?"* – Labi. Nepatīk, ja kaujas.

Apkopojot bērnu atbildes var secināt, ka bērniem patīk bērnudārzā. Viņiem patīk, ka var satikt draugus, savas skolotājas. Bērniem patīk zīmēt, veidot, dziedāt, rotaļāties. Daži bērni uzskata, ka jādraudzējas ar visiem bērniem, bet tomēr nepatīk, ja kaujas, apsūkājas, dara pāri citiem

No skolotājām bērni pārsvarā nebaidās. Bērni piebilda, ka tas esot smieklīgs jautājums, jo kāpēc jābaidās, ja skolotājas ir labas, visu nesaprotamo paskaidro, palīdz, samīļo, ja ir skumji. Skolotājas stāsta daudz interesantas lietas un kopā ar bērniem spēlējas. Bērni arī atzīst, ka prasa padomu un palīdzību skolotājai vai auklītei, ja ko nesaprot, ja nevar paveikt, ja kāds cits ir nodarījis pāri.

Vai tev patīk rotaļāties?

Vai Tu dalies ar rotaļlietām?

Kā Tev labāk patīk rotaļāties – ar citiem bērniem vai vienam?

Vai Tu sakārto savas rotaļlietas pēc rotaļas?

Kādas rotaļas Tev patīk?

Vai tev patīk rotaļā būt galvenajam?

Vai Tu rotaļājies arī mājās; ar ko kopā; kādas rotaļas vai spēles?

Sarunā piedalās 8 piecus gadus veci bērni. Šīs sarunas mērķis ir izzināt un apkopot bērnu aktivitātes rotaļu laikā.

Uz jautājumu: „*Vai Tev patīk rotaļāties?*” – Jā. Dažreiz nepatīk, ja nav garastāvoklis.

Uz jautājumu: „*Vai Tu dalies ar rotaļlietām?*” – Jā. Nedodu, ja bērni plēš rotaļlietas.

Uz jautājumu: „*Kā Tev labāk patīk rotaļāties - ar citiem bērniem vai vienam?*” – Kad esmu bēdīgs, spēlējos viens.

Uz jautājumu: „*Vai Tu sakārto savas rotaļlietas pēc rotaļas?*” – Dažreiz jā, dažreiz nē.

Uz jautājumu: „*Kādas rotaļas Tev patīk?*” – Visādas. Kustību, galda spēles, lomu rotaļas.

Uz jautājumu: „*Vai Tev patīk rotaļā būt galvenajam?*” – Dažreiz vadu rotaļu, ja tā ir mana izdomāta rotaļa, ja tā ir cita bērna izdomāta rotaļa, tad vada cits bērns.

Uz jautājumu: „*Vai Tu rotaļājies arī mājās; ar ko kopā; kādas rotaļas vai spēles?*” – Jā, ar suņiem, mammu, tēti, krustmāti, māsām, brāļiem. Puzles, galda spēles, mīkstās rotaļlietas. Nespēlējos. Spēlēju tikai spēles datorā. Skatos televizoru. Mammai ar tēti nav laika, viņi visu laiku strādā.

Apkopojot atbildes secinu, ka bērniem patīk rotaļāties. Daži bērni atbildēja, ka nepatīk spēlēties, ja nav garastāvoklis. Bērniem rotaļām ir atvēlēta liela vieta, rotaļāties var arī laukumā.

Bērni ir draudzīgi. Viņi dalās ar rotaļlietām. Bērni atzīst, ka nedod savas rotaļlietas tiem, kuri ar tām neapietas saudzīgi, plēš tās.

Bērni uz jautājumu par to vai patīk rotaļāties vienam vai kopā ar citiem, atbildēja, ka rotaļāties vienam nav interesanti, bet dažreiz, ja ir bēdīgi, tad mēdz rotaļāties viens.

Bērni bieži aizmirst sakārtot rotaļlietas, tad skolotājam jāatgādina to izdarīt. Daži negrib, iebilstot, ka tās izmētājuši citi. Ir bērni, kuri sakārto arī citu izmētātās rotaļlietas.

Pārsvarā bērniem patīk rotaļas, kurās var izkustēties. Meitenēm patīk rotaļāties ar lellēm, bet zēniem - ar mašīnām. Ir bērni, kuriem patīk rotaļas, kurās ir jādomā – puzles, galda spēles.

Grupā ir bērni, kuri rotaļu vadīt uzņemas tad, ja to izdomājuši paši, bet ir arī tādi, kuri grib vadīt vienmēr.

Daudzi bērni mājās vairs nerotaļājas mums saprotamā veidā – ar rotaļlietām, spēlēm, bet sēž pie datora un spēlē spēles tur. Tomēr ir arī tādi, kas rotaļājas mājās ar mīkstajām rotaļlietām, lellēm, puzzle, galda spēlēm, „LEGO” klučiem.

Secinājumi pēc veiktā pētījuma. Pēc bērnu, vecāku un skolotāju sniegtajām atbildēm secinu, ka pirmsskolas izglītības iestādē darbs ar bērniem tiek organizēts pārdomāti. Dažreiz nav attaisnojuma skolotāju dusmām un neapmierinātībai. Skolotājas personiskās problēmas vai organizatoriskie jautājumi nedrīkst traucēt darbā ar bērniem. Jūtama televīzijas un datora ietekme uz bērniem, jo mājās laiks vairāk tiek pavadīts pie televizora vai datora, nevis izmantots radošām un interesantām rotaļām. Vecāku aizņemtība darbā traucē regulāri nodarboties ar bērnu, bet arī tad, ja vecākiem nav algota darba, viņi nevar veltīt pietiekami daudz laika savam bērnam, jo jādomā kur atrast darbu, lai varētu apgādāt ģimeni. Vecāki ir aizņemti ar savām problēmām un aizmirst, ka ar bērnu jānodarbojas, jāvelta laiks. Tomēr ir arī tādas ģimenes, kuras prot savu laiku organizēt tā, lai pietiktu visam - gan bērnam, gan darbam.

3.3. Pētījumu rezultātu apkopojums un analīze

Savu pētījumu sāku ar 4-5 gadus vecu bērnu novērošanu rotaļājoties. Sākot novērošanu secināju, ka bērni cits no cita atšķiras. Viņu attīstības līmenis un uzvedība ir ļoti dažāda.

Galvenie jautājumi, uz kuriem vēlējos rast atbildes:

- vai bērnam ir vēlme sadarboties,
- kā bērns jūtas kopā ar pieaugušajiem un bērniem,
- kā bērni prot sadzīvot ar citiem,
- kā bērns prot iesaistīties rotaļās.

Bērniem šajā vecumā patīk rotaļāties ar „Lego” klučiem, spēlēt lomu rotaļas, likt puzzles. Bērni bieži vien lomu rotaļās attēlo sev zināmas situācijas, lasītas pasakas. Piecgadīgo bērnu vidū novērojama vēlme rotaļāties ar saviem vienaudžiem. Sižetiskās lomu rotaļās bieži tiek attēlota „Ģimene”. Šajās rotaļās var novērot kādi sadzīves apstākļi ir mājās, kāda ir vecāku savstarpējā saskarsme vienam ar otru un bērnu.

Šī vecuma bērni dažkārt spēlē arī spēles, kurās ir dažādi noteikumi. Ir bērni, kuri no šīm rotaļām pēc kāda laika izstājas. Kopīgās rotaļas bērnos rada prieku sadarboties, rēķināties ar citiem, just līdzīgu gan veiksmēm, gan neveiksmēm, gaidīt savu kārtu.

Veicot pētījumu novēroju, ka ir arī bērni, kuri labprātāk spēlējas vieni. Šāds bērns to pašu lomu rotaļu „Ģimene,, izspēlē viens. Viņš pats attēlo visus ģimenes locekļus. Šādam bērnam ir problēmas ar saskarsmi. No novērotajiem 10 bērniem pētījuma sākumā saskarsmes problēmas bija 4 bērniem, bet pētījuma beigās grūtības atrast kopēju valodu vairs tikai vienam bērnam.

No šiem bērniem daži bija ļoti klusi bērni un tas viņiem radīja problēmas saskarsmē ar citiem, bet arī bērniem, kuri ir agresīvi, skaļi mēdz būt problēmas saskarsmē. Šādi bērni bieži vien neprot spēlēties kopā ar citiem – viņi jauca, plēš, traucē rotaļas. Šādi bērni grib izvirzīt savus spēles noteikumus. Arī pirmsskolas vecumā jau sastopami bērni, kuri vienmēr grib būt līderi – viņi neprot gaidīt, spēlēt citu bērnu ieteiktu rotaļu. Viņi vienmēr grib būt vadošie, labākie. Šie bērni parasti „uzkundzējas” tiem bērniem, kuri neizsaka savas pretenzijas, ir klusāki, neprot izvirzīt savus noteikumus. Bērni, kuri nevēlas pielāgoties, bieži izraisa konfliktus. Diemžēl ir arī bērni, kuri nepiedalās nekādās kopīgās rotaļās, bet arī vieni neprot spēlēties, ir noslēgti, nerunīgi. Ar šādiem bērniem ir ļoti nopietni un daudz jādabojas, lai viņi sāktu uzticēties, iesaistītos sarunā, apgūtu prasmi kontaktēties un sadarbotos ar citiem - gan bērniem, gan pieaugušajiem.

Novērojot situācijas secināju.

Situācijā Nr. 1.

Novērojot bērnu rotaļāšanos secināju, ka bērniem ir vēlme savstarpēji sadarboties. Lai arī izcēlās neliels strīds, tomēr rezultātā meitenes sapratās. Arī jaunu bērnu iesaistīšana rotaļā bija veiksmīga. Šajā vecumā bērni labprāt spēlējas un savstarpēji saprotas. Rotaļā bērni apguva jaunu pieredzi. Viņi apguva prasmi gaidīt, būt pacietīgiem.

Situācija Nr. 2.

Šīs rotaļas priekšrocība ir tā, ka bērni, lai nostiprinātu savstarpējās attiecības, iepazītu viens otru, darbojas paši jaunā situācijā. Bērni ir ļoti dažādi, tāpēc arī informāciju viņi uztver dažādi – citam vairāk darbojas redzes atmiņa, citam dzirde, citam tauste. Jo vairākos veidos mēs nostiprināsim šo informāciju, jo labāk bērni to uzņems un atcerēsies. Tāpēc šo rotaļu katrreiz dažādojam, lai bērns attīstītu sev vēlamāko veidu kā atpazīt un iepazīt savus vienaudžus.

Situācija Nr. 3.

Bērniem šī viņu izvēlētā rotaļa ir ļoti interesanta. Viņi nesēn apmeklējuši Zooloģisko dārzu. Bērnos ir radusies vēlme visu pieredzēto izdzīvot rotaļā. Lai rotaļa noritētu veiksmīgi tajā jāpiedalās vairākiem bērniem. Bērni paši veiksmīgi tikuši galā ar lomu sadalījumu. Tas liecina par sadarbību savā starpā. Nav problēma arī pieaicināt palīgā skolotāju. Rotaļas turpmākā gaitā var secināt, ka bērni prot sadzīvot savā starpā, viņiem ir vēlme iesaistīt rotaļā arī citus bērnus un pieaugušos. Šī bērniem ir jauna pieredze – tikt ar visu galā pašiem.

Novērošana apstiprina, ka bērni ir ļoti atšķirīgi. Daži šķiet jau pieauguši, bet citi vēl mazi. Arī bērnu uzvedība ir ļoti dažāda. Lai varētu spriest par katra konkrēta bērna saskarsmes spējām un iemaņām, novēroju katru bērnu ilgāku laika posmu (no rudens līdz pavasarim).

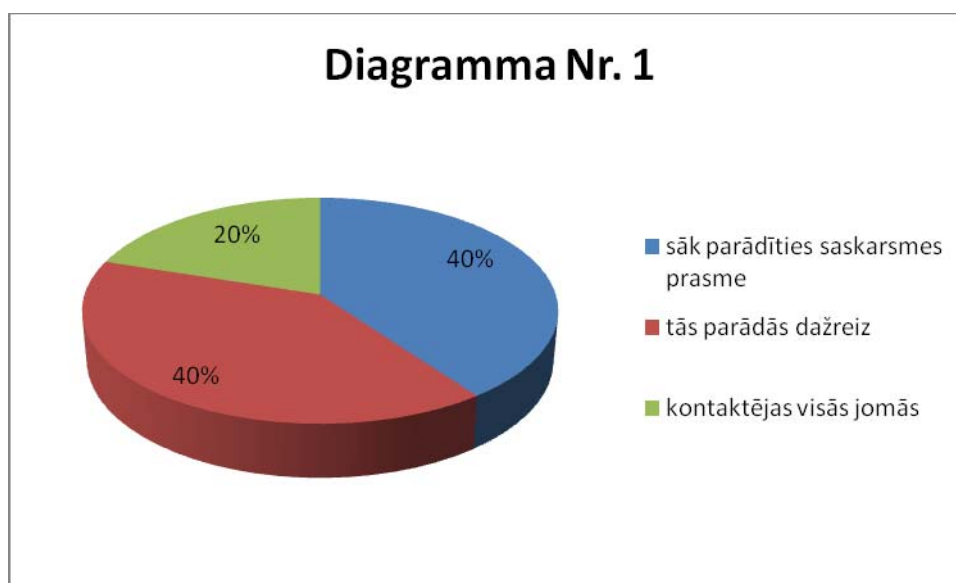
Lai labāk varētu izdarīt secinājumus par bērnu saskarsmes prasmēm un iemaņām izvirzīju 11 jautājumus (skatīt pielikumā Nr. 6), pēc kuriem vadījos bērnus novērojot. Bērnus novēroju rotaļājoties brīvajā laikā, gan arī kopīgi veicot kādu darbu. Bērnu vārdi ir šifrēti ar alfabēta burtiem. Novērojuma rezultāti attēloti tabulās. Ar alfabēta burtu „S” apzīmētas prasmes, kuras tikai sāk parādīties, ar „D” prasmes, kuras parādās dažreiz, bet ar „P” prasmes, kuras jau novēro regulāri, parasti.

Bērnu novērošanas tabula rudenī (2007. gadā)

S - sāk	D - dažreiz	P - parasti
---------	-------------	-------------

Bērns	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
X	S	D	D	D	S	S	S	P	S	S	S
Y	D	S	D	S	D	D	D	D	P	D	D
Z	D	S	D	S	S	S	S	P	S	S	S
V	S	D	D	D	D	D	D	D	S	S	D
C	S	S	S	S	S	S	S	P	S	S	S
D	D	S	S	S	S	S	S	P	S	S	S
A	S	S	D	D	D	D	S	P	P	D	D
B	S	S	D	D	D	D	D	D	P	D	P
E	P	P	D	P	D	P	P	D	P	P	P
M	P	P	D	P	P	P	P	D	P	P	P

Aplūkojot novērojumu tabulu rudenī varam secināt, ka 4 bērniem no 10 tikai sāk parādīties saskarsmes prasmes; 4 bērniem tās parādās dažreiz, bet 2 bērni kontaktējas parasti gandrīz visās jomās.

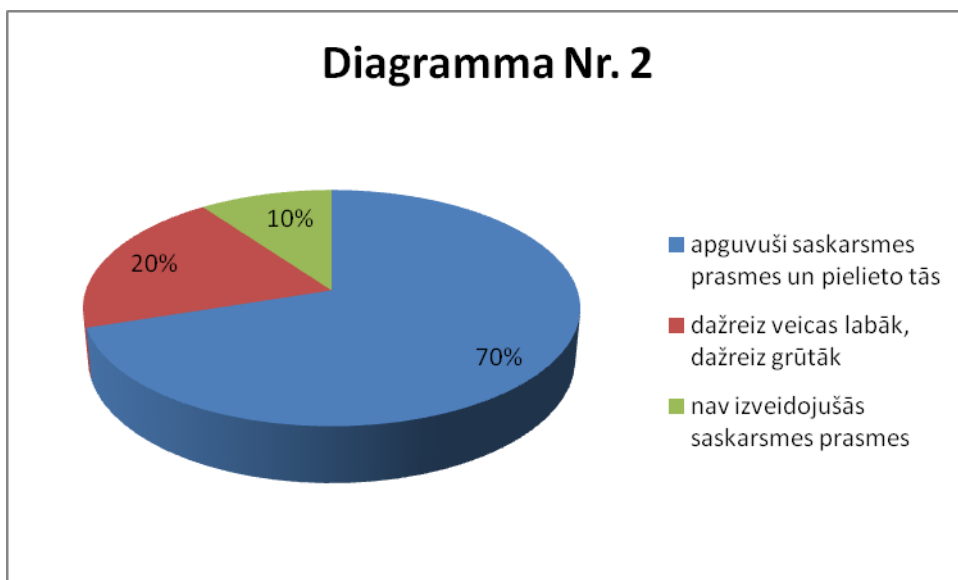
attēls Bērnu rudens novērošanas analīze

Bērnu novērošanas tabula pavasarī (2008. gadā)

S – sāk	D – dažreiz	P – parasti
---------	-------------	-------------

Bērns	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
X	D	P	P	P	D	D	D	D	D	D	D
Y	P	D	P	P	P	P	P	D	P	D	P
Z	P	D	P	D	D	D	D	D	P	P	P
V	D	P	P	P	P	P	P	D	P	D	P
C	D	D	D	D	S	D	D	D	D	S	D
D	P	S	D	S	S	S	S	P	S	S	S
A	D	P	P	P	D	P	D	D	P	D	D
B	D	P	P	P	P	P	D	D	P	D	P
E	P	P	P	P	P	P	P	D	P	P	P
M	P	P	P	P	P	P	P	D	P	P	P

Aplūkojot tabulu ar pavasara novērojumu redzam, ka tikai vienam bērnam vēl nav izveidojušās saskarsmes prasmes. Diviem vēl joprojām dažreiz veicas labāk, dažreiz grūtāk, bet septiņi bērni no desmit bērniem ir apguvuši saskarsmes prasmes un tās pielieto.

attēls **Bērnu pavasara novērošanas analīze**

Salīdzinot rudens un pavasara novērojumu rezultātus, var secināt, ka zināmā laika posmā bērniem izveidojies augstāks prasmju un iemaņu līmenis.

No tā var secināt, ka, piemēram, ka X atnākot uz pirmsskolas izglītības iestādi saskarsmes līmenis rudenī bija ļoti zems. Pastrādājot individuāli, izmantojot dažādas metodes, pavasarī saskarsmes līmenis ir strauji paaugstinājies. Bet var būt arī, ka strādājot ar tām pašām metodēm, rezultāts nav tik labs, tas nozīmē, ka arī vecākiem vairāk jādarbojas līdzī bērna saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā.

Strādājot ar bērniem esmu pārliecinājies, ka saskarsmes iemaņu un prasmju veidošanā kā galveno var un vajag izmantot rotaļu. Varu to ieteikt izmantot visiem, kas nodarbojas ar bērnu audzināšanu.

3.4. Ieteikumi pirmsskolas skolotājiem un vecākiem sociālo prasmju un iemaņu veidošanā

Ieteikumi skolotājām, lai grupā valdītu kopības izjūta

1. Iemāciet un radiniet bērnus zināt savas grupas biedru vārdus.
2. Iemāciet un radiniet bērnus gaidīt savu kārtu.
3. Iemāciet un radiniet bērnus saprast, ka skolotājas laiks nepieder viņam vienam, iemāciet dalīties ar rotaļlietām u.c.
4. Iemāciet un radiniet bērnus aplī sēdēt blakus bērniem, kas nav viņu labākie draugi. Iemāciet sēdēt tā, lai vieta atrastos arī tam, kurš nokavējis sākumu.
5. Iemāciet un radiniet bērnus būt draudzīgiem - sasveicināties.
6. Iemāciet un radiniet risināt konfliktus.

Pasākumi, ko veikt kopīgi vecākiem, bērniem un skolotājiem

1. Ekskursijas uz tuvākām iestādēm - mūzikas skolu, kultūras centru, pastu, muzeju utt.
2. Pārgājiens uz Skaņo kalnu.
3. Sporta svētki bērnudārza rotaļlaukumā.
4. Rotaļlaukuma labiekārtošana.
5. Dažādu svētku kopīga svinēšana.
6. Grāmatu lasīšanas pēcpusdiena.
7. Jubileju svinēšana.
8. Rotaļu un deju pēcpusdiena.
9. Teātru un koncertu apmeklējums.
10. Vecāku un skolotāju sagatavota leļļu izrāde bērniem.
11. Vecāku diena – vecāki vada nodarbības.

Ieteikumi skolotājām - cieņa pret bērnu

1. Sauciet bērnu vārdā.
2. Pēc iespējas biežāk runājiet ar bērnu individuāli.

3. Runājot ar bērnu, pietupieties, lai Jūs būtu bērna acu augstumā.
4. Ieklausieties, ko bērns saka, jautā un atbild.
5. Ja absolūt bērnam kaut ko izdarīt, noteikti to izdariet.
6. Dodiet iespēju bērnam izstāstīt par savu darbu.
7. Vērtējiet bērna darbu godīgi.
8. Izmantojiet bērna ierosinājumus.
9. Izsakiet atzinību par paveikto.

Ieteikumi vecākiem, bērnu, vecāku un skolotāju veiksmīgai sadarbībai

1. Piedalieties grupu kopējās aktivitātēs. Rotaļājieties kopā ar bērniem.
2. Mudiniet bērnus ģērbties pašiem- novilkt mēteļus, šalles, cepures, cimds un zābakus bez citu palīdzības. Palīdziet tikai nepieciešamības gadījumā.
3. Nemēģiniet interpretēt bērna mākslas darbu, klucīšu būvi vai koka izstrādājumu, dodot tam nosaukumu. Pajautājiet bērnam, kā to sauc. Lieciet, lai bērns to izskaidro.
4. Visu neskaidro jautājiet audzinātājam piemērotā laikā.
5. Neapsriediet kāda atsevišķa bērna uzvedību ar citiem pieaugušajiem, ģimenes locekļiem. Ja jums ir kādi komentāri, bažas vai jautājumi, griezieties pie audzinātājas.
6. Izstāstiet savas idejas un ierosinājumus darbiniekiem, lai varētu to izmantot grupā.
7. Neapsriediet bērnu uzvedību, viņiem dzirdot.
8. Dodiet bērniem pietiekami daudz laika, lai viņi paši paveiktu darbiņu, pirms piedāvājat savu palīdzību vai atrisināt problēmu.
Šie ieteikumi ir izmantoti un pārbaudīti savā darba pieredzē.

Ieteikumi skolotājam, kā organizēt veiksmīgas sarunas ar bērniem ikdienas darbā.

Divpusējas sarunas.

Starp runātājiem valda vienāda attieksme un gatavība pieņemt otra domas. Bērns vai vecāki var tikpat vienkārši sarunāties ar audzinātāju kā audzinātāja ar viņiem.

Savstarpēja cieņa.

Pat ja sarunu biedri savā starpā nevar vienoties, ikvienam no runātājiem ir cieņa pret otru kā cilvēku.

Nopietna ieklausīšanās.

Ja kāds runā, klausītājam uzmanīgi jāieklausās teiktajā. Viņš tajā laikā nedrīkst domāt par kaut ko citu.

Aktīva ieklausīšanās.

Klausītājam ar runātāju jāuztur acu kontakts, jābūt uzmanīgam, ja viņš nav sapratis, atkārtoti un uzdod jautājumus.

Sapratne.

Bieži vien mazi bērni, kuru valoda un sociālās prasmes vēl tikai veidojas, pateiks kaut ko pilnīgi atšķirīgu tam, ko viņi bija domājuši. Bērns, kurš audzinātājam saka: „Es tevi ienīstu, īstenībā vēlas pateikt: „Tu man nepievērs pietiekami daudz uzmanības.” Patiesu sapratni izdodas panākt, ja audzinātāja atbild uz teiktā nozīmi, nevis uz izteikumu.

Daudzveidība.

Labi sarunu biedri izmantos verbālās un dzirdes, rakstiskās, grafiskās, taustes un citas sazināšanās formas. Paziņojumu vecākiem par drīzumā gaidāmo pasākumu papildinās mutisks atgādinājums un plakāts pie sienas ar noteiktu attēlu.

Tiešums un precizitāte.

Katrs runātājs ir atbildīgs par to, lai viņš izteiktos skaidri un precīzi un runātu lietišķi, nevis draudzīgā tonī.

Atklātība.

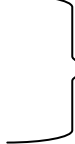
Ikviens runātājs cenšas uz runāto lūkoties no otra cilvēka pozīcijām. Runājoties ar bērnu pietupjas līdz bērnu acu augstumam, runājot draudzīgā balss tonī.

Svarīgi neatbildēt otram asi. Ja runātājs nepiekrīt teiktajam vai ja viņu apvaino, tad uzbrūkošais tonis padarīs situāciju vēl sliktāku.

Izmantots:

Izglītība un demokrātija kultūra: bērņības pieredze. Kristena A. Hansena, Roksana K. Kaufmane, Stefans Saifers, Rīga, 1998. (106 – 107 lpp.)

Lomu rotaļas

Ģimene		Sadzīves, izglītības iestādes, augušo cilvēku profesijas
Veikali		
Dakteri		
Šoferi		
Kafejnīca, restorāns		
Policisti		
Skola		
Frizieri		
Bērnudārzs		
Celtnieki		
Karavīri, „kariņi”		
Vilciens		Satiksmes līdzekļi, sporta sacīkstes, ceļojumi
Autobuss		
Šoferi, policisti		
Futbols		
Gonkas		
Pirāti, indiāņi		
Ekskursijas		
Ziemassvētki		Svētki, svinamās dienas, pašdarbība
Eirovīzija		
Pārgērībšanās		
Deju pulciņi		
Kaķi		Dzīvnieki
Suņi		
Zirgi utt.		

Rotaļas, kuras veicinātu pozitīvu saskarsmi pirmsskolas izglītības iestādē

Kā tevi sauc?

Bērni sēž aplī. Skolotājam ir roku lelle (kāds dzīvnieciņš vai pasaku personāžs utt.). Lelle vēršas pie katra bērna pēc kārtas ar jautājumu: „Kā tevi sauc?” Bērns atbild: „Mani sauc Emīlija”, utt.

Satikšanās.

Bērni sadalās pāros. Vadītājs nosauc kādu ķermeņa daļu. Piemēram: „Roka pie rokas”. Tad visi saskaras ar rokām. Tālāk rotaļā var nosaukt dažādas ķermeņa daļas – ausis, degunu, kājas, galvu utt.

Kā tu jūties?

Viens no bērniem iziet no telpas, pārējie vienojas, kādas jūtas attēlos: bailes, prieku, pārsteigumu, dusmas utt. Bērns, kurš bija izgājis, ienākot telpā, mēģina atminēt kā jūtas telpā palikušie bērni. Lai vieglāk varētu atminēt, uzdod dažādus jautājumus. Vai Tu esi bēdīgs? (Nē, es neesmu bēdīgs). Vai Tu esi priecīgs? (Jā, es esmu priecīgs), utt.

Vai vari uzminēt?

Bērnam aizsien acis. Pie viņa pienāk kāds cits rotaļnieks, viņš to aptausta un pēc taustes atpazīst rotaļnieku un nosauc tā vārdu. Rotaļu var variēt – atpazīt pēc balsis (drīkst runāt pārvērstā balsī).

Mainīsimies vietām.

Uzaiciniet bērnus uzmanīgi aplūkot savu apģērbu, apavus un salīdzināt tos ar pārējo bērnu lietām – kas ir kopīgs, kas atšķirīgs (krāsa, raksts u.c.). Tad bērni sasēžas vai stāv aplī, rotaļas vadītājs stāv apļa vidū un sauc: Mainās zaļās kurpes, rozā matu lentes utt. Rotaļa kļūst sarežģītāka, ja rotaļas vadītājs cenšas iesēties brīvajā vietā. Tas, kurš paliek bez vietas, turpina vadīt rotaļu.

Labrīt, pavasaris klāt!

Attīsta kustību koordināciju, pieklājību, saskarsmi. Dalībnieki sastājas aplī un sadodas rokās. Viens skrien apkārt un kādam pieskaras. Tas, kuram viņš pieskārs,

skrien uz pretējo pusi. Satiekoties viņi viens otram paspiež roku, paskatās acīs un saka: „Labrīt, pavasaris klāt!” Tad skrien tālāk, līdz nonāk pie brīvās vietas. Zaudētājs skrien tālāk un pieskaras nākamajam.

Kalniņš.

Attīsta saskarsmes spējas un ķermeniskās sajūtas. Katrs bērns izvēlas sev pāri. Nosēžas viens otram pretī. Ritmiski runājot: „mana roka, tava roka” vai „mana roka”, saka viens bērns un uz galda uzliek savu roku. Otrs bērns tai virsū liek savu roku, sakot: „mana roka”. Tā pārmaiņus liek roku virsū rokai, no apakšas velkot tās ārā. Veidojas roku kalniņš.

Kur to lieto?

Rotaļnieki izvēlas vienu vadošo. Tas nostājas apla vidū, izvēlas kādu priekšmetu, par kura lietošanu jautā pārējiem: „Kur to lieto?”, „Ko ar to dara?”. Kad par lietu viss izstāstīts, izvēlas citu priekšmetu un turpina rotaļu. Tas kurš tūlīt nevar atbildēt kādam nolūkam nosaukto priekšmetu lieto, atbild nepareizi vai arī atkārtoti sacīto, tam jādod ķīla.

Izmantots D. Dzintare, R.Boša „Rotaļspēles” un personīgā pieredze darbā ar bērniem.

NOBEIGUMS

Strādājot ar bērniem un veicot šo pētījumu esmu nonākusi pie secinājuma, ka galvenais veids, caur kuru bērns apgūst saskarsmes prasmes un iemaņas, ir rotaļa. Tas apstiprinājies arī praktiskajā darbībā Skolotāja darbības uzdevums ir prast bērnu iesaistīt rotaļā, bagātināt bērna radošo darbību, jo tikai darbībā ir iespējama personības attīstība. Tam nepieciešama bērnu vecumposma un individuālo iespēju, viņu darbības un saskarsmes īpatnību dziļa un vispusīga izzināšana.

Bērns visu iemācās rotaļājoties. Skolotāja piedāvāto rotaļu mērķis ir dot prieku kopīgās nodarbībās, radīt apstākļus, kas ikvienam dod iespēju pilnībā vingrināt, nostiprināt un attīstīt savas saskarsmes prasmes un iemaņas. Rotaļai bērna attīstībā ir būtiska nozīme. Rotaļa liecina par viņa fizisko, psihisko un intelektuālo veselību. Tas ir labākais pamats mācīšanai, jo bērns mācās bez piepūles un ar prieku. Rotaļa dod ne tikai prieku, bet arī iespēju izmantot tajā savu ķermeni, maņu orgānus, savas prasmes. Rotaļā bērns mācās respektēt otru cilvēku, koncentrēties, attīstīt savas prasmes un pamatot savu izvēli. Rotaļa ir kā tilts no bērna „es gribu” uz viņa „es varu”.

Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids – rotaļā bērns dzīvo savu bērna dzīvi. Rotaļa palīdz bērnam labāk iepazīt sevi. Rotaļā, izpildot dažādas lomas, viņš netieši gatavojas savai turpmākajai dzīvei.

Uz pētījumā izvirzīto jautājumu: vai rotaļa ir labākais veids saskarsmes prasmju un iemaņu veidošanā 4-5 gadus veciem bērniem varu atbildēt apstiprinoši, jo:

Secinājumi.

- 1. Saskarsmes prasmēm un iemaņām, kuras labāk var apgūt rotaļājoties, ir liela nozīme 4-5 gadus vecu bērnu personības attīstībā.**
- 2. Rotaļa ir nepieciešama bērna dzīves sastāvdaļa, jo tā labāk palīdz izprast apkārtējo pasauli, saprast sevi, savus vienaudžus un pieaugušos.**
- 3. Šajā vecumā bērniem ir vēlēšanās vairāk uzzināt, saprast notiekošo un rotaļājoties var daudz atklāt, mēģināt, eksperimentēt.**
- 4. Rotaļājoties bērns mācās. Apgūstamie uzdevumi bērnam tiek ietverti rotaļas saturā, noteikumos, aprakstā.**
- 5. Rotaļa ir galvenā bērna pirmajos gados. Rotaļa bērnā rada prieku, satraukumu, enerģiju, un drošību.**

- 6. Bērns rotaļājas un prot sevi nodarbināt, ja rotaļa viņu interesē, jo zina noteikumus un rotaļas saturu.**
- 7. Rotaļas un spēles ir pirmsskolas vecuma bērnu vadošā darbība. Tām ir nepārvērtējama nozīme bērna attīstībā. Rotaļām ir sociāls saturs, tas parāda bērna socializācijas līmeni.**
- 8. Izzinot un pētot rotaļas nozīmi un pielietojumu pirmsskolas vecuma bērnu saskarsmes procesā esmu ievērojami paplašinājusi savus priekšstatus un psiholoģiskās zināšanas par šo tematu.**

Izmantotā literatūra

1. **Adlers A.** Psiholoģija un dzīve. Rīga, 1992- 174 lpp.
2. **Andersone R.** Pusaudžu sociālo prasmju veidošana. RaKa, 2001 – 80 lpp.
3. **Bakisa A.** Mans bērns nebaidās un paļaujas uz sevi. Rīga, Alberts XII, 1999 - 152 lpp.
4. **Bakisa A., Romēns K.** Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem. Rīga, Alberts XII, 1997 - 192 lpp.
5. **Boulbijs Dž.** Drošais pamats. Rīga, Rasa ABC, 1998 - 198 lpp.
6. Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē. Rīga, SIA „Izglītības soļi”, 2002 – 173 lpp.
7. Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā. Starptautiski zinātniskās konferences tēzes. LPA, 1997 – 164 lpp.
8. **Dolto F.** Viss ir valoda. Rīga, Preses nams, 1997 - 144 lpp.
9. **Dzintare D., Stangaine I.** Rotaļa – bērna dzīves veids. RaKa, 2005 – 181 lpp.
10. **Dzintare D., Stangaine I.** Rotaļa - bērna dzīves prasmju sekmētāja, RaKa,2007 - 304 lpp.
11. **Dzintare D., Boša R.** Rotaļspēles, Rīga, Mācību apgāds NT, 1997 – 82 lpp.
12. **Gudjons H.** Pedagoģijas pamatziņas. Rīga, Zvaigzne ABC, 1998 - 394 lpp.
13. Ģimenes enciklopēdija 1. daļa, Rīga, Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1998 - 832 lpp.
14. Izglītības un demokrātijas kultūra: bērņības pieredze. **Kristenas A. Hansenas, Roksanas K. Kaufmanes, S. Saifera red.,** Rīga , Sorosa Fonds, Latvija, 1998 - 144 lpp.
15. **Kempbels R.** Kā patiesi mīlēt savu bērnu. Rīga, 1991 - 115 lpp.
16. **Kons I.** Draudzība. Rīga; Avots, 1983 – 237 lpp.
17. **Kirstena A.Hansena, Rokšana K. Kaufmane, Saifers S.** Bērncentrētu grupu veidošana. Sorosa fonds Latvija; 1998 - 342 lpp.
18. **Kupčs J.** Saskarsmes būtība. Rīga; Zvaigzne ABC, 1997 – 71 lpp.
19. **Lieģiniece D.** Lietu vide. Liepāja; 1998 – 33 lpp.
20. **Lieģiniece D.** Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā. Rīga; Zvaigzne, 1992 – 134 lpp.
21. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga; Avots, 1987 – 883 lpp.

22. **Mūrnieks E.** Vispārīgā socioloģija. Lekt. Konsp. 1 d., Rīga, RTU, 1993, - 125 lpp.
23. **Omārova S.** Cilvēks runā ar cilvēku. Kamene, 1996 – 126 lpp.
24. **Ozoliņa E.** Bērna rotaļas. Izglītība. 1991. Nr. 7 - 42 lpp.
25. Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm. SIA „Mācību apgāds NT”, 1999 – 40 lpp.
26. **Štāls M.** Audzināšana un mācīšana agrā bērnībā. Rīga, Valters un Rapa, 1927 - 353 lpp.
27. **Udaļcova J.** Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā un audzināšanā. Rīga, Zvaigzne, 1983 – 110 lpp.
28. **Vecgrāve A.** Kā man saprast savu bērnu. Rīga; Zvaigzne ABC, 1996 – 187 lpp.
29. **Vecgrāve A.** Ceļvedis pieaugušajiem pa bērnības zemi. Zvaigzne ABC, 2005 – 239 lpp.
30. **Vorobjovs A.** Psiholoģijas pamati, Rīga, Mācību apgāds, 1996 - 323 lpp.
31. **Zelmenis V.** Īss pedagoģijas kurss. Rīga; Zvaigzne, 1991 – 213 lpp.
32. **Zelmenis V.** Pedagoģija ģimenē. Rīga; Zvaigzne, 1981 – 219 lpp.

Pielikumi

Jautājumi vecākiem.

1. Kāds ir Jūsu ģimenes tips?
 - nepilna ģimene,
 - dzīvo kopā ar vecākiem,
 - saliktā ģimene,
 - vienkāršā ģimene.
2. Cik bērnu ir Jūsu ģimenē?
3. Kāda ir Jūsu izglītība?
 - mātei,
 - tēvam.
4. Vai Jūs strādājat?
 - māte,
 - tēvs.

Anketa skolotājiem

1. Kā bērns uztver nākšanu uz pirmskolas izglītības iestādi? (pamatojiet)
2. Vai bērns baidās sarunāties ar jums? (pamatojiet)
3. Kā grupas bērni rotaļājas viens ar otru? (plēšas, ķīvējas vai draudzīgi)
4. Kā bērns pierada pie grupas kolektīva?
5. Vai bērns labprāt sarunājas ar citiem bērniem savā un citās grupās, ar pieaugušajiem?
6. Vai bērns sarunājoties skatās uz sarunas biedru vai nervozē un skatās apkārt?
7. Vai skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu ir nozīme bērna attīstībā?
8. Kādi ir jūsu grupas bērni – priecīgi un smaidīgi vai nē? (pamatojiet)
9. Kā grupas noteikumi ietekmē bērna un pieaugušā saskarsmi un sadarbību?
10. Kā sadarbība ar vecākiem ietekmē pedagoģisko procesu grupā?

Anketa vecākiem

1. Vai jūsu bērns labprāt apmeklē pirmskolas izglītības iestādi?
2. Cik ātri bērns iedzīvojās kolektīvā?
3. Kā bērns satiek ar saviem grupas biedriem?
4. Kādas bērnam ir attiecības ar pieaugušajiem grupā?
5. Vai grupā bērnam ir kāds labs draugs, ar kuru viņš pavada kopā laiku?
6. Vai bērns stāsta kā pavadījis dienu pirmskolas izglītības iestādē?
7. Kāds ir bērna pamatnoskaņojums – bērns ir priecīgs un smaidīgs vai pretēji tam?
8. Vai bērnam nav bail sarunāties ar pieaugušajiem?
9. Vai bērns izrāda, ka viņam nepieciešams, lai uzklausu, samīļo?
10. Ko jūs kā vecāki sagaidāt no pirmskolas izglītības iestādes?
11. Vai jūs mājās rotaļājaties kopā ar bērniem?
12. Vai, pēc jūsu domām, skolotāja prasmei sarunāties ar bērnu ir nozīme viņa attīstībā?

Saruna ar bērnu

1. Kā Tev patīk bērnu dārzā?
 2. Vai tev grupā ir draugi? Kādi? Cik?
 3. Kas Tev bērnu dārzā patīk visvairāk?
 4. Ar ko Tu bērnu dārzā nodarbojies? Ko tev patīk darīt vislabāk?
 5. Kā Tu satiec ar grupas bērniem?
 6. Vai Tu baidies no savām skolotājām?
 7. Vai Tu labprāt prasi padomu skolotājai vai auklītei?
 8. Kā Tu sadarbojies ar citiem bērniem?
-

Vai tev patīk rotaļāties?

Vai Tu dalies ar rotaļlietām?

Kā Tev labāk patīk rotaļāties – ar citiem bērniem vai vienam?

Vai Tu sakārto savas rotaļlietas pēc rotaļas?

Kādas rotaļas Tev patīk?

Vai tev patīk rotaļā būt galvenajam?

Vai Tu rotaļājies arī mājās; ar ko kopā; kādas rotaļas vai spēles?

Sociālās un emocionālās prasmes

Novērošanas kontroljautājumu lapa audzinātājam

Bērna vārds:

Datums:

Laiks:

Novērojumus veica (vārds):

Atzīmējiet punktus, kas attiecas uz bērnu. Ja attiecīgais punkts nav novērots, rakstiet 'nē'. Pie katra punkta piezīmējiet visu, kas sagādā raizes, vai arī kvalitatīvo informāciju.

Labi satiek ar citiem bērniem.

Labi satiek ar pieaugušajiem.

Prot dalīties ar citiem.

Prot gaidīt savu kārtu un dot vietu nākamajam.

Prot izteikt dusmas pieņemamā formā.

Ir atradis vienu vai vairākus īpašus draugus.

Palīdz uzkopt un satīrīt.

Iesaistās grupu rotaļās.

Darbojas mazā grupiņā kopā ar vienu vai diviem bērniem.

Prot pateikt savu vārdu un uzvārdu.

Sarunājoties skatās uz sarunu biedru.

Pret materiāliem izturas ar rūpību un cieņu.

Šķiras no vecākiem bez asarām.

Pārsvarā smaida un izskatās laimīgs.

Reti kad traucē citu rotaļas.

Izskatās apmierināts ar savām prasmēm.

Nebaidās izmēģināt jaunas darbības.

rūpējas par savām mantām
izsaka savas izjūtas vārdos
darbojas vienatnē
prot gaidīt savu kārtu
pats sev izvēlas darbu

B. Švarcas izstrādātie bērnu sociālās attīstības posmi

Sociālās attīstības posmu mozaīkmīkla 4 līdz 5 gadīgiem	
Būtiskākie sasniegumi sociālajā attīstībā	Entuziasms, daudzpusība, iztēle un pāri plūstoša, sajūsmas pilna enerģija.
Rotaļu stadijas	Rotaļājas ar citiem bērniem, it īpaši lomu rotaļas vai dramaturģiskus
Jūtu izpaušana	Parasti kontrolē emocijas un pauž tās pieņemamā veidā
Sociālā mijiedarbība	Dod priekšroku vienaudžiem, nevis pieaugušajiem
Komunikatīvās prasmes	Saprot attiecības, lieto tādus jēdzienus kā „iedomāsimies, ka”, bērnu var saprast arī sveši cilvēki.

Izmantots: Rotaļa – bērna dzīves veids. Dzintare D., Stangaine I. RaKa, 2005 (141 – 142 lpp.)

Pamatojoties uz M. Pantenas atziņām, O. Veiningers bērnu sadarbības veidus rotaļās raksturo šādi.

Bērnu sadarbības veidi rotaļās

Aptuvenš vecums gados	Sadarbības veidi	Paskaidrojumi
4 gadi	Saskarsmes jeb sociālā rotaļa. Bērns var plānot un radīt notikumus, lai sasniegtu mērķi, lietojot simbolus, lai radītu un paplašinātu pieredzi. Noteikumi ir atzīti.	Šī rotaļas stadija sākas apmēram sestajā dzīves gadā. Bērns var izjust sociālās kooperācijas un sacensību koncepcijas. Bērns var būt objektīvs, tādēļ var rīkot spēles, kuras balstās uz ārējiem noteikumiem, kuras ietver sevī komandas kooperāciju un sacensības ar konkurējošo komandu.

Izmantots: Rotaļa – bērna dzīves veids. Dzintare D., Stangaine I. RaKa, 2005, (147 – 149 lpp.)

Bērna novērošanas tabula.

4 – 5 gadus veciem bērniem

Bērna vārds _____ Dzimšanas dati _____

Audzinātāja _____

Rudens novērošana ___ O _____

Pavasara novērošana ___ Δ _____

Sociālās iemaņas un personības attīstība	Nav novērots	Sākuma stadijā	Attīstās	Regulāri novēro
<p>iesaistās kopīgās rotaļās, dalās ar rotaļlietām</p> <p>labvēlīgas savstarpējās attiecības ar citiem bērniem, pieaugušajiem (uzmanība, iecietība utt.)</p> <p>darbojas kolektīvā saskaņā ar citiem, realizējot noteiktu uzdevumu</p> <p>prot darboties patstāvīgi</p> <p>uztur kārtībā un organizē savu darba vietu</p> <p>ievēro kulturālas uzvedības normas (disciplīna, savaldība, nosvērtība utt.)</p>				

<p>prot pārvarēt grūtības, sasniedzot savas darbības rezultātus</p>				
<p>Sadzīves iemaņas</p> <p>Prasme ievērot kulturāli higiēniskos noteikumus vienmēr un visur</p> <p>Ir iemaņas galda kultūrā (galda klāšanā, kulturālās uzvedības normu ievērošanā utt.)</p> <p>Prasme telpu uzkopšanā, palīdzība pieaugušajiem</p> <p>Prasme organizēt sevi patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, rotaļlietas, uzklāt gultu utt.)</p>				

Diplomdarba darbs „Rotaļa – saskarsmes prasmju un iemaņu veidotāja 4-5 gadus veciem bērniem” izstrādāts LU PPF Pedagoģijas nodaļā

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai

Autore: Aivita Antone _____
paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Mag. paed. Ērika Vugule _____
paraksts un datums

Darbs iesniegts Pedagoģijas nodaļā
Metodiķe _____
vārds, uzvārds, paraksts, datums

Darbs aizstāvēts diplomdarba pārbaudījumu komisijas sēdē
Datums un protokola numurs _____
Vērtējums: _____
Komisijas sekretāre: _____

paraksts